

MASTEROPPGAVE

INTEGRERT MASTER ODONTOLOGI

RETTSODONTOLOGI

Hvordan påvirker journalister og rettsodontologer hverandre i sitt arbeid, og hvilken innvirkning har teknologi og kunnskapsnivå?

Ida Moltu Staurset og Vilde Olsen Bakka.

Kull 13-18.

Veiledere:

Lars Arve Røssland og Anne Christine Johannessen

29 Januar 2018, Universitetet i Bergen

Forord

Vi har valgt å skrive vår masteroppgave innenfor fagfeltet rettsodontologi fordi vi synes rettsodontologi virker som et spennende og interessant fagfelt. Rettsodontologi er et fagfelt som kun utgjør en liten del av grunnutdannelsen i odontologi, vi syntes derfor det virket spennende å kunne fordype oss i dette.

Tusen takk til våre to veiledere Lars Arve Røssland, førsteamanuensis, Institutt for informasjons- og medievitenskap, Det samfunnsvitenskapelige fakultet og Anne Christine Johannessen, professor, Gades laboratorium for patologi, Det medisinske fakultet, Universitetet i Bergen. På grunn av vår travle hverdag som odontologistudenter har vi ikke sett så mye til hverandre, men deres korte responstid på mail, deres konkrete innspill og kloke ord har sendt oss i riktig retning gang på gang. Tusen takk for god hjelp og god veiledning.

Vi vil også rette en stor takk til våre intervjuobjekter som lot seg intervju og som bidrog med god informasjon til oppgaven. Uten dere hadde vi ikke hatt mye stoff å jobbe med.

Det å arbeide med en slik oppgave har vært spennende og utrolig lærerikt.

Bergen, 29 januar 2018.

Ida Moltu Staurset og Vilde Olsen Bakka.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Innholdsfortegnelse	3
Sammendrag	4
Abstract	6
Innledning og problemstilling	8
2.0: Teori	9
2.1: Rettsodontologi	9
2.2: Journalistikk	13
3.0: Metode	18
4.0: Presentasjon og drøfting	22
4.1: Rettsodontologene med fokus på utfordringer som ikke er medierelatert	22
4.2: Journalistene	25
4.3: Rettsodontologene med fokus på utfordringer som kan relateres til media	31
4.4: ID-gruppeleder i Kripos	42
5.0: Oppsummering og konklusjon	47
Kildeliste:	50
Vedlegg	52
Vedlegg 1: Samtykkeskjema	52
Vedlegg 2: Intervjuguide til rettsodontologene	53
Vedlegg 3: Intervjuguide journalistene	54

Sammendrag

Rettsodontologi er et fagfelt innenfor odontologi og kan defineres som læren om hvordan odontologiske kunnskaper kan anvendes i rettens tjeneste. Rettsodontologi kan omfatte ulike aspekter, blant annet kan det omfatte identifisering av døde eller levende som ikke kan gjøre rede for sin identitet. For eksempel hvis det oppstår en ulykke eller en katastrofe hvor flere mennesker omkommer samtidig, eller hvis rester av et ukjent lik blir funnet, er det identifiseringsgruppen til Kripos sin oppgave å fastslå identitet.

Når det skjer en stor ulykke eller andre alvorlige hendelser inntreffer, får det ofte stor oppmerksomhet i media da dette er sensasjonelle saker som skaper stor interesse. Ved slike ulykker og dramatiske hendelser har media en ekstra viktig rolle. Folk er ofte urolige og har behov for pålitelig og oppdatert informasjon. Slik informasjon blir da kommunisert via media som gir oss kunnskap om krisene og dermed er med på å forme vår oppfatning av det som har hendt. Formålet med denne oppgaven har vært å få innsikt i arbeidet journalister og rettsodontologer gjør når det oppstår større ulykker. Det vi har ønsket å undersøke er om de to ulike gruppene påvirker hverandre i sitt arbeid, og om teknologi og kunnskapsnivå spiller en rolle. For å finne ut av dette har vi valgt en tverrfaglig vinkling på oppgaven hvor vi har knyttet kunnskap fra de to ulike fagområdene, rettsodontologi og journalistikk, opp mot problemstillingen vår. For å finne informasjon om dette har vi valgt å benytte oss av kvalitativ metode ved å gjennomføre flere semistrukturerte intervjuer. Vi har intervjuet både rettsodontologer, journalister og gruppelederen for ID-gruppen i Kripos.

Det vi har funnet ut gjennom intervjuene vi har gjort er at rettsodontologene føler seg godt skjermet fra media når de jobber med rettsodontologisk identifisering. En sentral årsak til dette er at ID-gruppelederen i Kripos utøver en viktig bufferfunksjon mellom rettsodontologene og media, da hans oppgave her er å formidle resultater fra ID-gruppens arbeid videre til media. Vi fant også at dersom media er informert om hva ID-prosessen omfatter og hvor mye arbeid som ligger til grunn for en identifisering, vil ID-gruppen få mer arbeidsro fra media. Fakta og prosessinformasjon gjør at kritikken uteblir, og media vil da ha en større forståelse for at dette er arbeid som tar tid. Når det gjelder journalistene forteller de at de ofte kan kjenne på et press når de arbeider med ulykker og katastrofer. En av hovedårsakene til dette er at folket har et stort informasjonsbehov og dermed søker til media for å få dekket dette behovet. I tillegg jobber journalistene mot en kontinuerlig deadline hvor

det i tillegg oppleves at folket har en forventning til at nyhetene blir oppdaterte tilnærmet parallelt med hendelsesforløpet.

Abstract

Forensic odontology is a topic within odontology that can be *defined* as the science on how odontological knowledge can be used in the service of the court. Forensic odontology covers different aspects, for instance identification of a person, dead or alive, who are unable to account for their identity. One example is when there is an accident or catastrophe where several people are deceased, or when an unknown body is discovered accidentally. In these cases it is the task of the Identification (ID) Group of Kripos to establish identity.

When a major accident or other serious events occur, it will often get great attention in the media because these are sensational cases of great public interest. In such accidents and dramatic events the media plays an important role. People are often anxious, and are in need of reliable and updated information. Such information is communicated through the media, which will inform them about the crises and thus mediate to shape their perception of what has happened.

The purpose of this master thesis has been to gain insight into the work that the journalists and forensic odontologists do when major accidents occur. We wanted to investigate whether the two professions influence each other, and if technology and level of knowledge influence this. Thus, we have chosen an interdisciplinary angle where we have combined knowledge from the two different subject areas, law theory and journalism. We have chosen to use qualitative methods by conducting several semi-structured interviews. We have interviewed both forensic odontologists, journalists and the chair of the ID-Group of Kripos.

Through the performed interviews we found that forensic odontologists feel well protected from the media when working with forensic identification. One of the key reasons for this is that the chair of Kripos acts as an important buffer between the forensic odontologists and the media, as he is responsible to convey the results of the ID-Group's work to the media. We also found that if the media is informed about what the ID process involves, and how much work it is to identify one single body, the media will accept to give the forensic odontologists more peace to perform their work. The criticism from the media will disappear if they receive facts and information about the process, since the media will then better understand why this type of work takes time. The journalists experience great pressure when dealing with accidents and disasters, since the public have a great need for information, and seek out the

media to meet this need. In addition, the journalists are working towards a continuous deadline, and the public expect the news to be updated almost parallel to the course of events.

Innledning og problemstilling

Formålet med denne oppgaven er å få innsikt i arbeidet journalister og rettsodontologer gjør når det oppstår større ulykker. Videre vil vi undersøke om de to yrkesgruppene påvirker hverandre i sitt arbeid, og om teknologi og kunnskapsnivå spiller noen rolle her. Dette har ledet oss frem til følgende problemstilling:

“Hvordan påvirker journalister og rettsodontologene hverandre i sitt arbeid, og hvilken innvirkning har teknologi og kunnskapsnivå?»

Da dette er en tverrfaglig masteroppgave har vi valgt å belyse disse tema ved å knytte kunnskap innen rettsodontologi og journalistikk opp mot problemstillingen vår.

Oppgaven er delt inn i 5 kapitler. Det første kapitlet inneholder forside og tittelside, forord, sammendrag, innledning og problemstilling. Det andre kapitlet er et teorigapittel hvor vi gjør rede for teorien som vi vil benytte for å belyse oppgavens problemstilling. Her har vi et kapittel som omfatter rettsodontologi og et kapittel som omfatter journalistikk. Det tredje kapitlet er et metodekapittel hvor vi presenterer og gjør rede for metoden som ligger til grunn for masteroppgaven. Her vil vi presentere de valg vi har tatt gjennom hele prosessen, fra tiden før vi møtte intervjuobjektene våre og frem til vi var ferdig med å analysere våre funn. Vi vil gi et teoretisk innblikk i kvalitativ metode og beskrive vår innsamlingsstrategi. Deretter vil vi presentere vårt utvalg av intervjuobjekter, hvordan vi utarbeidet intervjuguiden og hvordan vi gikk frem for å innhente data. I det fjerde kapitlet vil vi presentere og drøfte våre resultater. I kapittel 5 vil vi komme med en oppsummering og en konklusjon.

2.0: Teori

2.1: Rettsodontologi

Rettsodontologi kan defineres som læren om hvordan odontologiske kunnskaper kan anvendes i rettens tjeneste. Videre er rettsodontologi en odontologisk parallell til fagfeltet rettsmedisin, men det grenser også mot andre fagområder som kriminalteknikk og jus.

Rettsodontologi kan omfatte ulike aspekter, blant annet identifisering av døde eller levende med ukjent identitet. Dette gjøres blant annet ved vurdering av alder, kjønn og rase. Man kan også gjøre undersøkelser av tannspor i hud, næringsmidler eller andre objekter, samt undersøkelse av mistenkt og eventuell identifisering av en gjerningsperson. Man kan også gjøre undersøkelser av tenner eller kjever som har blitt skadet, for eksempel ved legemsfornærmelse eller ved en ulykke. Som rettsodontolog vil man også jobbe med å utarbeide skriftlige rapporter og opptre som sakkyndig i retten (Solheim, 2004).

Identifisering

Identifisering vil si å bevise at det er overensstemmelse mellom gjenstand 1 og gjenstand 2. Polititeknisk betyr identifisering som oftest at man slår fast hvem en person er. Det at en person kjennes igjen blir ofte godtatt av politiet som bevis for en persons identitet. En vesentlig forskjell som er viktig å merke seg er at dette ikke er det samme som identifisering. Identifisering av en person gjøres ved at man sammenligner informasjon om den savnede med den faktiske personen som er funnet, enten død eller levende. Det som er viktig er at en identifisering skal være så objektiv som mulig og at det ikke forekommer feil. Innsamling av data, sammenligning og vurdering av identitet skal derfor gjøres av en eller flere eksperter som ikke har relasjon eller annen tilknytning til den savnede (Solheim, 2004).

Identifiseringsmetoder

Det finnes 3 ulike metoder som kan gi en sikker identifisering: Den odontologiske metoden, fingeravtrykksmetoden og DNA metoden (Solheim, 2004).

Den odontologiske metoden

Når den odontologiske metoden benyttes i Norge brukes det vanligvis fire ulike konklusjoner: Odontologisk identitet fastslått, odontologisk identitet sannsynlig, odontologisk identitet mulig eller odontologisk identitet utelukket. Den odontologiske konklusjonen skal kun basere

seg på tannrelaterte forhold. Når man vurderer det odontologiske materialet er det dermed viktig at dette ikke la seg påvirke av andre funn. Det vil være opp til politiet og ID-gruppen å vurdere alle funn samlet og avgi en endelig kjennelse om identitet (Solheim, 2004).

Odontologisk identifisering benyttes ofte da dette er en metode som har stor betydning. En av årsakene til dette er at tenner og tanntekniske restaureringer er svært robuste. Slike materialer er dermed motstandsdyktige mot ytre påvirkning og vil kunne være beskyttet, blant annet mot forråtnelse. Videre er et slikt vev relativt godt beskyttet ved for eksempel brann og andre skader. Tenner forblir dermed ofte intakt selv om den døde ikke er til å kjenne igjen. Her i Norge har de fleste mennesker gjennomgått ulik odontologisk behandling hos en tannlege. Dette resulterer i at mange mennesker har flere fyllinger eller andre odontologiske restaureringer i tennene sine. Det dannes da et individuelt karakteristisk mønster og slike restaureringer er som oftest nedtegnet i en tannleges journal. Den behandlende tannlege sitter dermed på relativt pålitelige opplysninger om den savnedes tenner. Her kan for eksempel røntgenbilder være til god hjelp da man kan se fyllingsmønstre og andre karakteristika som kan brukes ved sammenligning. Sett i lys av dette kan ofte odontologisk identifisering alene lede frem til en sikker konklusjon om identitet (Solheim, 2004).

De fleste odontologiske identifiseringer som gjøres i Norge gjennomføres ved de rettsmedisinske avdelinger i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø. I tillegg utfører enkelte patologiske avdelinger på større sykehus identifisering. Når det gjelder nødvendig materiale ved en odontologisk identifisering er det viktig med tilgang på en godt utfylt original tannjournal. Slike journaler kan man få tilgang til gjennom Helsepersonelloven paragraf 24. Videre trenger man alle tilgjengelige røntgenbilder og eventuelle fotografier og modeller av tennene. Fotografier og modeller av tenner er ifølge forskrift om pasientjournal en del av journalen og skal dermed oppbevares i minst 10 år etter siste tannbehandling (Solheim, 2004).

Når man jobber med identifisering gjøres det ulike typer undersøkelser. Dette kan være undersøkelser av klær, smykker, dokumenter og andre eiendeler som kan gi støtte for identifisering. Denne type data bør brukes med forsiktighet og aldri utgjøre eneste grunnlaget, men slike undersøkelser kan vise sammenfallende data som kan støtte opp under en identitet. Andre kjennetegn som kan benyttes er for eksempel personlige kjennetegn som høyde, vekt, tatoveringer, øye- og hårfarge. Medisinske data som blodtype, skader og operasjonsarr kan

også være sentralt. Sammenligninger av røntgenbilder er også veldig relevant, både medisinsk og odontologisk (Solheim, 2004).

Det kan være avgjørende at man kjapt kommer i gang med et identifiseringsarbeid etter en ulykke og da er det lurt at man på forhånd vet hvem som skal gjøre hva. Videre er det også viktig å ha nødvendig utstyr stående klart slik at dette ikke må skaffes i en kaotisk situasjon hvor rask avreise til ulykkesstedet er nødvendig (Solheim, 2004).

Identifiseringskommisjonen og ID-gruppen i Kripos

Identifiseringsgruppen, ofte kalt ID-gruppen, ble opprettet ved en kongelig resolusjon i 1975 og ble da opprettet som en mobiliseringsenhet (Politiet, u.å (b)). Denne kommisjonen oppnevnes av Justisdepartementet og er knyttet til kriminalpolitisen i Oslo (Solheim, 2004). Administrativt er ID-gruppen lagt til Kripos, men ID-gruppen har medlemmer som er geografisk fordelt over hele landet. Dette inkluderer kriminalteknikere, rettsmedisinere, rettsodontologer, taktiske etterforskere og kontorpersonell. Identifiseringsgruppens oppgave er å fastslå identitet når flere mennesker omkommer samtidig ved en fly-, skred-, flom- eller skipsulykke eller annen katastrofe, og når et ukjent lik eller rester av et ukjent lik blir funnet. Under identifiseringsarbeidet er ID-gruppens jobb å sikre bevis som kan være viktig for å fastslå årsaks- og ansvarsforhold ved en hendelse (Politiet, u.å (b)).

ID-gruppen skal tilkalles når store ulykker oppstår i Norge, men gruppen kan også sendes til utlandet om ulykken rammer norske statsborgere. Ved mindre oppdrag utføres jobben av lokale rettsmedisinere og tannleger (Solheim, 2004). Siden 1975 har ID-gruppen bistått i alle store ulykker i Norge. Blant annet har de bistått i identifiseringsarbeidet etter “Alexander L Kielland” ulykken i 1980, flyulykken i Torghatten i 1988, “Scandinavian Star” ulykken i 1990, terrorangrepet 22 juli i 2011 og Turøyulykken i 2016. Av større identifiseringsarbeid i utlandet kan tsunamien i Thailand i 2004 nevnes. ID-gruppen er medlem av Interpols Disaster Victim Identification Steering Group og foretar i snitt minst to enkelt identifiseringer per uke (Politiet, u.å (b)).

I følge politiinstruksen har politiet ansvar for døde personer når det ikke umiddelbart er pårørende som kan ta hånd om dem. Politiet har da ansvar for å undersøke om det kan ligge noe kriminelt bak dødsfallet, blant annet ved hjelp av rettsmedisinsk obduksjon. Når politiet har fastslått identitet sørger de for at personen blir overlevert til de rette pårørende (Solheim,

2004). Hovedoppgaven til den nasjonale identifiseringsgruppen er altså å fastslå identitet når flere mennesker er omkommet samtidig i en ulykke eller annen hendelse, eller når et ukjent lik eller rester av et ukjent lik blir funnet (Politiet, u.å. (a)).

Gangen i en identifiseringsprosess

Dersom en person er savnet foregår en ID-prosess slik at alle kjente opplysninger om denne personen samles inn. Slike opplysninger kalles for Ante Mortem opplysninger (AM-opplysninger), og kan senere brukes når man skal sammenligne opplysninger med den døde personen. Spesielt interessante opplysninger er for eksempel tannjournaler og røntgenbilder, medisinske journaler og DNA-referanseprøver fra familiemedlemmer. Fingeravtrykk og andre særtegn som tatoveringer og arr vil også kunne være relevant. Videre er det viktig med taktiske opplysninger. Dette kan være opplysninger om hvor man bor og hvilke klær og smykker man ofte bruker. Ved funn av en død person vil en sakkyndig likundersøkelse, kalt Post Mortem undersøkelse (PM-undersøkelse) gjennomføres. I denne prosessen dokumenterer man alle medisinske og fysiske detaljer på kroppen. Deretter vil man sammenligne opplysningene om den savnede og de opplysningene som man har funnet om den døde under den sakkyndige likundersøkelsen (Politiet, u.å (a)).

Den endelige identifiseringen

Når de ulike faggruppene innad i ID-gruppen har avsluttet sine undersøkelser og sammenligninger avholdes det et identifiseringsmøte. På identifiseringsmøtet treffes lederne for de ulike faggruppene og alt materiale diskuteres. Her blir de enig om det er nok bevis for å kunne fastslå identitet. Når identiteten er bestemt kan en erklæring om identitet skrives og denne erklæringen skrives under av alle spesialistgruppene. Når dette er gjort kan rettsmedisinerne skrive ut dødsattest, kisten kan merkes og deretter utleveres til de pårørende. Dersom noen av faggruppene mener at det er tvil om identiteten, bør det jobbes videre med å fastslå identitet (Solheim, 2004).

Hovedkriteriene for identifikasjon er som nevnt tidligere tannopplysning, fingeravtrykk og DNA. Tilleggs-kriterier kan være medisinske funn, kriminaltekniske funn og taktiske opplysninger. ID-gruppen slår som hovedregel fast identiteten når minst ett av hovedkriteriene er oppfylt, samt understøttet av tilleggs-kriterier. En ting som er viktig er at det ikke kan foreligge uoverensstemmelser. Etter at den døde er identifisert blir kroppen frigitt til de pårørende slik at en begravelse kan finne sted. Politiet kan i enkelte tilfeller holde

tilbake den avdøde dersom hensyn til etterforskningen tilsier dette, men de vil frigi kroppen så snart det er mulig (Politiet, u.å (a)).

2.2: Journalistikk

Media spiller en viktig rolle i det moderne samfunn, og er helt avgjørende for at vår demokratiske styreform skal fungere da ytringsfrihet, informasjonsfrihet og trykkefrihet er grunnleggende elementer i et demokrati. En fri, uavhengig presse er blant de viktigste institusjoner i et demokratisk samfunn (Eide, 2011, s.18). Ytringsfrihet er ikke bare en formell rett på “sendersiden”. På mottakersiden innebærer demokrati retten til informasjon: alle, også de gruppene som er underprivilegerte når det gjelder kommunikasjon, må få tilgang til informasjon om viktige saker i samfunnet (Schwebs, Østbye, 2013, s. 283).

Journalistene sin oppfatning av seg selv går ut på at de har et “avsløringsoppdrag”, på “folkets” vegne, overfor “makten” (Røssland, 2013, s.20). Journalistene skal stille spørsmål på publikums vegne. Det er viktig å huske at det er mennesker som står bak alle mediesaker, og de kan vektlegge enkelte sider av en sak fremfor andre. De konstruerer historien de forteller, og velger ut hvilken del som får oppmerksomhet i mediebildet og hvilke som uteblir. Sånn sett kan man si at “Journalister speiler ikke virkeligheten, men er med på å skape den, i alle fall oppfatningen av den” (Røssland, 2013, s.20). Media har stor makt når det kommer til hvilke saker som blir satt på agendaen og mye tyder på at media har stor kontroll over hva vi får kunnskap om, og i mange tilfeller gir de oss også selve tolkningsrammene for ny kunnskap (Schwebs, Østbye, 1993, s. 196). Media kan også drive overtaling og agitasjon for enkelte standpunkt (Schwebs, Østbye, 1993, s. 208).

Starten på massemediene blir representert av utviklingen av boktrykkerkunsten på midten av 1400-tallet, og siden den tid har nye medier dukket opp med jevne mellomrom. Den første avisen kom ut i 1609, den første offisielle radiosending var i 1920 og radio gjorde det mulig å nå en hel nasjon med et budskap på direkten. Den første offisielle tv-sending var i 1936 (Schwebs, Østbye, 1993, s. 31).

På grunn av industrialisering og urbanisering fikk vi en fremvekst av en stor arbeiderklasse med lesekunnskaper og kjøpekraft. Dette førte til en utvikling av såkalte populærjournalistiske medier. Slike populære aviser er under et stort press for å maksimere opplaget ved å vektlegge stoff som har universell appell til et stort og udifferensiert publikum.

I mange land har man fått en utvikling i retning av rene populæraviser og rene såkalte “kvalitetsaviser”, som lever etter litt andre spilleregler. I Norge forsøker de populærjournalistiske mediene å kombinere det spekulativt sensasjonelle og det saklig informerende innenfor samme medieorgan (Røssland, 2013, s.15).

Medias rolle ved store ulykker/kriminalsaker

Media har en ekstra viktig rolle ved kriser, katastrofer, ulykker og dramatiske hendelser. De former vår oppfatning og kunnskap om krisene, men i tillegg er folk spesielt urolige og har ekstra behov for pålitelig, oppdatert og kontinuerlig informasjon. Dette er det ofte media som kan gi dem (Vaagan, 2015. s 173).

Blant de sensasjonelle saker som får store masser til å interessere seg for nyheter, finner vi blant annet kriminalsaker og saker som involverer store ulykker. Det finnes mange slike saker hvor rettsodontologisk identifisering har vært en viktig brikke. Blant kriminalsaker finner vi blant annet Torgersen-saken, som er en sak som har vært sentral i mediebildet i flere tiår. Denne saken omhandler drapet på en 16 år gammel kvinne som fant sted i Oslo 7. desember 1957. Fredrik Fasting Torgersen ble i 1958 dømt for drapet, men har hele tiden hevdet å være uskyldig dømt. Hovedbeviset under rettssaken var “tannbittbeviset”, som er et bevis basert på kraftige bitemerker som ble funnet på kvinnens venstre bryst. Denne konklusjonen fremkom ved at to teknisk sakkyndige gjorde sine undersøkelser, og konkluderte med at det var fullt samsvar mellom bitemerket og Torgersens tenner. I ettertid har flere, både rettsoppnevnte og privat engasjerte sakkyndige, uttalt seg om dette tannbittbeviset. Samtlige av de fem rettsoppnevnte sakkyndige konkluderte med at det var stor grad av sannsynlighet for at dette bitemerket ble avsatt av Torgersen. Flere av de privatengasjerte sakkyndige har derimot konkludert med utelukkelse. Torgersen har begjært gjenopptakelse av saken 6 ganger, men gjenopptakelseskommisjonen har avslått tre begjæringer. Fredrik Fasting Torgersen døde 18. juni 2015, men også i 2017 diskuteres det om en skal gjenoppta saken, denne gangen fremsatt på vegne av familien. (Søum/redaktør, 2017). At en slik sak har hatt så stor medieinteresse i nesten 60 år, forteller oss mye om den interessen folket har for saker innenfor denne sjangeren.

En annen sak som har hatt stor medieinteresse, og hvor det har vært viktig for det norske folk å følge med, er terrorangrepet som rammet regjeringskvartalet og massedrapene på Utøya. Hendelsen på Utøya fant sted fredag 22 juli 2011, og var det andre av to sekvensielle

terrorangrep hvor Anders Behring Breivik tok seg ut på Utøya forkledd som politimann. Her angrep han deltakerne på en sommerleir arrangert av Arbeidernes ungdomsfylking (AUF) med skytevåpen og mange ble drept. De første dagene var det stor usikkerhet knyttet til antall døde. De første rapportene fredag kveld anslo det til å være ca. ti døde. Natt til lørdag oppgav politiet at det var minst 80 døde. Mandag 25. juli ble tallet døde nedjustert til 67 døde. Etter at alle ofrene var identifisert ble det klart at det var 69 som hadde omkommet. Rettsodontologisk identifisering var en viktig brikke i dette arbeidet.

Mandagen etter 22 juli samlet 250.000 mennesker seg i Oslo sentrum. Siden terroren på Utøya rammet Arbeiderpartiets sommerleir fulgte mange Arbeiderpartiets oppfordring om å holde Arbeiderpartiets symbol, en rose, i hånden. Av denne grunn ble arrangementet kalt rosetoget, og også ellers i landet var det flere folkerike rosetog i tiden som fulgte. I perioden 3. august til september 2011 samlet Oslo inn 20 tonn med blomster og lys (Wernersen og Carlsen/redaktør, 2012).

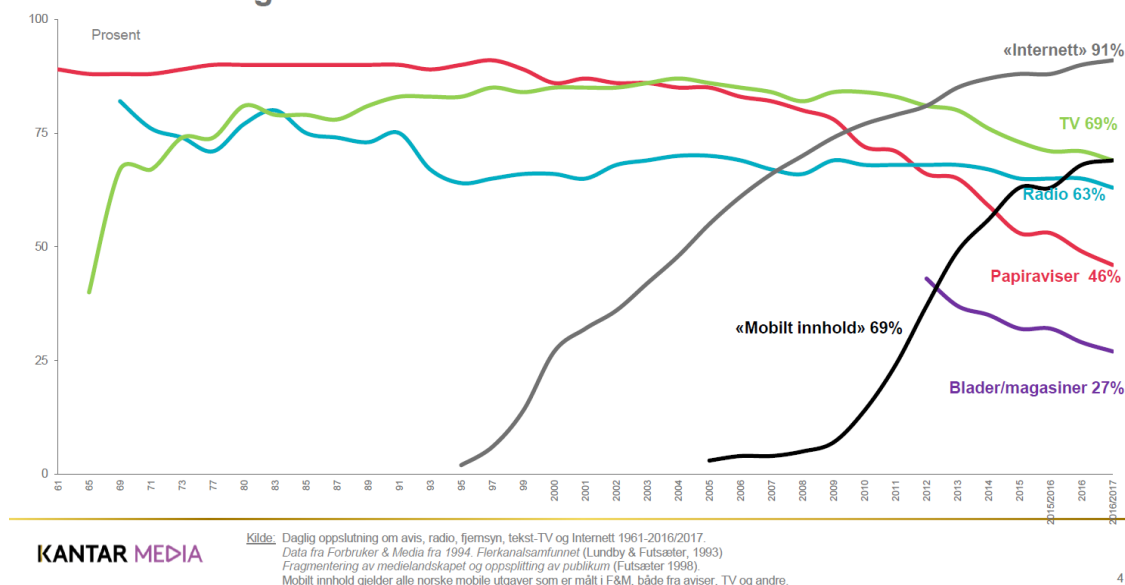
22. juli-saken er den mest medierte rettssaken i norsk mediehistorie. Bare i løpet av 2011 omtalte norske medier denne saken i 150 000 nyhetsartikler (Vaagan, 2015, s. 179). Disse tallene vitner om at dette var en viktig sak som vakte et voldsomt engasjement hos folket.

Media i dag

Tidligere eksisterte hovedsakelig redaktørstyrte medier, der man gjerne måtte vente til neste dag for å få oppdaterte nyheter. I dag utvikler nyhetssaker seg løpende gjennom døgnet og følger ikke lenger en forutsigbar 24 timers syklus. Selv om de fleste redaksjonelle medier vil forsøke å spare større saker til kveldens nyhetssending eller morgendagens papirutgave blir disse milepælene i det såkalte nyhetsdøgnet stadig mindre viktige (Aalen, 2015, s 152).

Den kanskje viktigste teknologiske nyvinningen i moderne digitale tidsalder er internett. Internett har blant annet vært med på å revolusjonere hvordan vi kommuniserer med hverandre og oppdaterer oss på nyheter. I en undersøkelse gjort av TNS Gallup i 2010 svarte 54 prosent at de er helt/litt enig i at internett er viktigste kilde til nyheter (Regjeringen, 2012-2013). I dag er dette tallet over 90%.

Medieutviklingen 1960 – 2016/2017

Figuren over viser daglig oppslutning om ulike medier, og hvordan dette har utviklet seg fra 1960 til 2017. (Futsæter, 2017)

Internett har medført at det ikke lenger bare er redaktørstyrte medier som er hovedkilden til nyheter, det er nå mulig for “alle” å kringkaste. Fra da World Wide Web ble lansert i 1991 og frem til i dag, har det blomstret frem et stort antall sosiale medier og blogger som når ut til et enormt publikum. Internett har utvidet medieoffentligheten og medvirket til å svekke autoritære offentlighetsregimer (Schwebs, Østbye, 2013, s. 285). Internett har gjort det mulig for vanlige medborgere å holde seg orientert, reise saker, delta i debatter og medvirke i vedtaksprosesser i samfunnet gjennom nettet (Schwebs, Østbye, 2013, s. 287).

Man må likevel understreke at det også i dag går et viktig skille mellom redaktørstyrte og ikke-redaktørstyrte medier, og man anser fremdeles mediene som har en sentral redaktørfunksjon som de mest troverdige. (Regjeringen, 2011/12) Årsaken til dette kan muligens være at til tross for at vi i Norge ikke har mange lover som regulerer mediene, så har pressen et eget regelverk og selvdømmesystem som er forbeholdt de redaktørstyrte medier som ønsker å ta del i dette. Dette regelverket kommer i form av “Vær Varsom-plakaten”, “Redaktørplakaten” og “Tekstreklameplakaten” og “disse beskriver samfunnsoppdraget som tillegges de redigerte mediene. I samfunnsoppdraget ligger en forpliktelse til kritisk å overvåke myndigheter og maktinstitusjoner, produsere og formidle nyheter på en etterrettelig måte, gi rom for offentlig debatt og argumentasjon samt representere og presentere ulike

meninger, interesser og grupper i befolkningen. Det er heller ingen tvil om at mediene i større eller mindre grad bidrar til å bygge og vedlikeholde nasjonal og lokal identitet, fellesskap, språk og kultur” (Regjeringen, 2011/12).

Selv om det går et viktig skille mellom redaktørstyrte og ikke-redaktørstyrte medier, er informasjonsflyten mellom redaksjonelle medier og sosiale medier tett sammenvevd. “En viktig grunn til at informasjonsflyten mellom redaksjonelle medier og sosiale medier er så tett sammenvevd, er at journalister har gjort de sosiale mediene til en del av verktøykassen sin. Et eksempel som viser dette er at i en undersøkelse fra 2013 svarte sju av ti svenske journalister at de brukte Twitter i jobbsammenheng” (Aalen, 2015, s. 153).

Saker som vekker sterke følelser øker sjansen for at man klikker seg inn på disse sakene og deler dem videre. Dermed kan det oppstå et problem dersom informasjonen egentlig er rykter eller feilinformasjon. Når stadig flere gjentar det samme budskapet, blir det oppfattet som mer troverdig. Dersom redaksjonelle medier da bruker sosiale medier som kilde, risikerer man at folket kan bli feilinformert. I slike tilfeller lever ikke redaksjonelle medier opp til sine egne idealer. De skal være organisert slik at en forsøker å bremse impulser, gjennom nyhetsledere og redaktører, og ikke minst Vær-Varsom-plakaten. Denne portvaktfunksjonen er det som skal skille de redaksjonelle mediene fra sosiale medier. Redaksjonelle medier vil uansett ikke kunne konkurrere med sosiale medier når det kommer til tempo (Aalen, 2015, s. 154).

Som det fremgår av denne teksten har det altså skjedd store endringer når det gjelder media og journalistikkens utvikling de siste tiår. På bakgrunn av dette kan man kanskje se for seg at medias utvikling de siste tiårene kan ha påvirket relasjonene mellom journalistikken og de som utfører identifiseringsarbeid ved større ulykker.

I lys av denne teoretiske bakgrunn, både fra rettsodontologi og journalistikk, ønsker vi å reise følgende spørsmål: 1: påvirker journalister og rettsodontologer hverandre i sitt arbeid? 2: spiller teknologi og kunnskapsnivå en rolle? For å svare på disse spørsmålene på best mulig måte, har vi benyttet oss av kvalitative intervjuer med sentrale aktører innen disse ulike fagfelt.

3.0: Metode

I denne delen av oppgaven vil vi gjøre rede for metoden som ligger til grunn for masteroppgaven vår. Vi vil presentere de valg vi har tatt gjennom hele prosessen, fra tiden før vi møtte intervjuobjektene våre og frem til vi var ferdig med å analysere våre funn. Vi vil gi et teoretisk innblikk i kvalitativ metode og beskrive vår innsamlingsstrategi. Deretter vil vi presentere vårt utvalg av intervjuobjekter, hvordan vi utarbeidet intervjuguiden og hvordan vi gikk frem for å innhente data.

Fokuset vårt i denne masteroppgaven er hvordan journalister og rettsodontologer påvirker hverandre i sitt arbeid, og hvordan evt. teknologi og kunnskapsnivå spiller en rolle. For å oppnå informasjon om dette har vi valgt å benytte kvalitativ metode, med semistrukturerte intervjuer.

Kvalitativ metode

Kvalitativ tilnærming er en vitenskapelig metode som beskriver hvordan forskeren går frem for å besvare sine vitenskapelige problemstillinger. Kvalitativ forskning beskriver virkeligheten via få enheter og tekstlige beskrivelser. Formålet med et kvalitativt intervju er å hente inn informasjon. Respondenten sees da på som en informant som sitter inne med kunnskap og livserfaringer som forskeren ønsker å få innsikt i (Ringdal 2013). I denne masteroppgaven er det viktig å få frem intervjuobjektene egne meninger, erfaringer og opplevelser med arbeidet de gjør i forbindelse med for eksempel en større ulykke. For å få tak i denne informasjonen mener vi at et semistrukturert intervju vil være best egnet. Ved å samle inn informasjon gjennom semistrukturert intervju ønsker vi å få informasjon om intervjuobjektene perspektiv, opplevelse og erfaringer knyttet til hvordan rettsodontologer og journalister arbeider ved store ulykker. Dette samsvarer godt med Thagaard (2013) som hevder at intervju er særlig godt egnet til å gi informasjon om personers opplevelse, synspunkter og selvforståelse.

Utvalg og rekruttering av intervjuobjekter

Når det gjelder utvalg og rekruttering av intervjuobjekter sendte vi i første omgang ut mail til potensielle intervjuobjekter hvor vi informerte om oppgaven vi skulle skrive, samt vi kom med forespørsel om det kunne være aktuelt for dem å stille til intervju. Vi ønsket å intervjuer både rettsodontologer, journalister og lederen for ID-gruppen til Kripes.

Når det gjelder rettsodontologene var vi i kontakt med to rettsodontologer fra Bergen og to rettsodontologer fra Oslo. Alle disse fire var interessert i å delta i intervju og vi avtalte raskt en passende dato. En av rettsodontologene vi ønsket å intervjuer var ikke i Norge i perioden vi gjennomførte intervjuene. Dette løste vi ved å sende intervjuguiden med spørsmål per mail slik at hun da kunne svare på våre spørsmål. Når det gjelder journalistene vi var i kontakt med var det litt vanskeligere å få til en avtale. Alle journalistene vi var i kontakt med var positiv til å hjelpe oss, men de var usikre på om de var rett person å snakke med i forhold til oppgaven. Denne problemstillingen ble blant annet løst ved at vi tok en telefon til intervjuobjektene for en pre-talk, hvor vi da kunne spesifisere hva vi var ute etter i masteroppgaven vår og hvorfor vedkommende ville være aktuell som intervjuobjekt. Da dette var avklart avtalte vi en passende dato for intervju. Vi gjennomførte intervjuer med to journalister fra to ulike aviser. En journalist fra BT og en journalist fra Aftenposten. Videre gjennomførte vi også intervju med nylig avtroppende leder for ID-gruppen til Kripes.

Før hvert enkelt intervju leverte vi ut et skjema til intervjuobjektene med forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet (se vedlegg nr. 1). Her fikk intervjuobjektene en kort beskrivelse av bakgrunn og formål med intervjuet, hva deltakelsen i studiet innebærer og hva som skjer med informasjonen vi henter inn. Ved å signere dette dokumentet fikk vi da innhentert informert samtykke, som i følge Brinkmann og Kvale (2015) foreligger når forskningsdeltakerne orienteres om det overordnede formål med og design av en undersøkelse og frivillig går med på å delta i undersøkelsen.

Datainnsamling og transkribering

I løpet av tiden vi har jobbet med masteroppgaven har vi benyttet ulike strategier for innsamling av kunnskap om tema og innhenting av materiale. Vi har blant annet lest oss opp på faglitteratur i form av bøker og kompendier og vi har benyttet ulike søkemetoder på nett for å finne relevant litteratur.

Når det gjelder gjennomføring av selve intervjuene benyttet vi båndopptaker. Ved å benytte båndopptaker kunne vi ha fullt fokus på intervjusituasjonen og konsentrere oss om samtalen med intervjuobjektene og det de fortalte. I følge Brinkmann og Kvale (2015) kan intervjueren ved hjelp av lydopptaker konsentrere seg om intervjuets emne og dynamikk. Ordbruk, tonefall og pauser blir registrert slik at man kan gå tilbake å lytte (s.205). Vi fulgte i stor grad

intervjuguiden og gjorde noen notater underveis. Notatene ble gjort slik at vi eventuelt kunne gå tilbake å be intervjuobjektet om å utdype enkelte kommentarer og utsagn der det var behov for dette. Vi opplevde også at informantene gjennom sine svar gjerne svarte på noe vi hadde spørsmål om senere i intervjuguiden. Underveis i intervjuene var vi oppmerksom på vår egen rolle i forhold til det å ikke stille veiledende spørsmål. Ønsket vi at informanten skulle utdype enkelte utsagn kom vi med oppfølgingsspørsmål.

Når det gjelder håndtering av intervjuene har vi valgt å transkribere intervjuene over fra muntlig til skriftlig form. Dette har vi gjort for at det skulle bli enklere å få en oversikt og enklere å kategorisere svarene vi fikk. Mange av de muntlige setningsoppbyggingene har vi valgt å beholde, men noen av setningene har vi valgt å forkorte. Likevel mener vi at vi har klart å bevare meningsinnholdet i setningene. Utdrag fra intervjuene som er brukt i oppgaven vil være i form av referat og sitat. Et referat vil kunne gjøre teksten mer leservennlig, mens et sitat vil kunne tydeliggjøre hva informanten faktisk har sagt og ment.

Intervjuguiden

Intervjuguiden (se vedlegg nr. 2 og 3) ble strukturert i to deler hvor del en var intervjuguide til rettsodontologene, mens del to var intervjuguide til journalistene. Når vi gjennomførte intervju med tidligere og nåværende ID-leder for Kripos benyttet vi samme intervjuguide som for rettsodontologene med noen få endringer. Intervjuguiden til både rettsodontologene og journalistene var utformet med syv spørsmål. Spørsmålene la til sammen grunnlaget for å finne svar på problemstillingen vår. Vi hadde som mål å møte intervjuobjektene på en mest mulig åpen måte hvor målet da var å få samtalen til å flyte fritt. På denne måten kunne vi la intervjuobjektene beskrivelser og påstander brukes videre i analysearbeidet.

Semistrukturert intervju

I følge Brinkmann og Kvale (2015) brukes et semistrukturert intervju når tema fra dagliglivet skal forstås ut fra intervjupersonens egne perspektiver. Denne formen for intervju søker å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden, og særlig fortolkninger av meningen med fenomenene som blir beskrevet (s.46). Ved å gjennomføre et semistrukturert intervju kunne vi sørge for at intervjuobjektene ble stilt tilnærmet like spørsmål, samtidig som vi hadde mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål der det var behov for dette.

Oppfølgingsspørsmålene ble stilt med utgangspunkt i intervjuobjektene utsagn i forhold til videre utdyping og avklaring der det var behov for dette.

Et semistrukturert intervju ligger nært opp til en samtale i dagliglivet, men har som profesjonelt intervju et formål. Semistrukturert intervju vil si at det hverken er en åpen samtale eller en lukket spørreskjema-samtale. Det utføres i overensstemmelse med en intervjuguide som sirkler inn bestemte tema, og som kan inneholde forslag til spørsmål. (Kvale og Brinkmann (2015) s. 45-46.). Ved å velge denne typen intervju ønsket vi å oppnå en relasjon hvor intervjuene skulle foregå som en samtale mellom intervjuer og intervjuobjekt. Under intervjuene opplevde vi stort sett at intervjuobjektene var interessert og engasjert og at det var lett å holde samtalen i gang. Intervjuguiden fungerte som en veileder som sørget for at alle temaer ble dekket, men informantene snakket for det meste fritt. Ved behov stilte vi utdypende spørsmål. I de fleste intervjuene ble spørsmålene besvart uten at vi måtte styre samtalene så mye. Intervjuene varte fra en- til to timer.

Analyse og tolkning av data

Prosesen med analyse og tolkning av data starter allerede ved første kontakt med informantene (Thagaard, 2013). Analyse av kvalitative data kan gjøres på flere måter, og med utgangspunkt i vår problemstilling, våre spørsmål og hvordan intervjuguiden vår er bygget opp, har vi valgt å analysere våre data ved at vi har delt intervjuene inn i tre ulike deler: en del med rettsodontologene, en del med journalistene og en del med avtroppende leder av id-gruppen til Kripos. Innad i hver gruppe har vi videre tatt for oss spørsmålene som intervjuguidene er bygget opp etter og funnet frem til informasjon som da belyser disse temaene. I vår analyse og tolkning av data har vi forsøkt å få til en helhetlig oversikt ved å lese gjennom transkripsjonene vi har gjort fra hvert intervju. Vi har også lyttet gjennom alle intervjuene.

I presentasjon og drøftingsdelen vil vi ta for oss materialet vi har fått gjennom intervjuene og drøfte det opp mot oppgavens problemstilling.

4.0: Presentasjon og drøfting

I denne delen av oppgaven vil vi presentere og drøfte de funn vi har gjort gjennom intervjuene vi har gjennomført. Vi velger å presentere våre funn i fire ulike deler. I første del vil vi ta for oss resultater fra intervjuene med rettsodontologene med fokus på utfordringer som ikke er medierelatert. I del to vil vi ta for oss resultater fra intervjuene med journalistene. I del tre vil vi ta for oss resultater fra intervjuene med rettsodontologene med fokus på utfordringer som kan relateres til media og journalistikk. I del fire vil vi ta for oss resultater fra intervjuene vi hadde med tidligere ID-gruppeleder i Kripos. Det er altså intervjuobjektene egne erfaringer og oppfatning som danner grunnlaget for presentasjon og drøfting.

4.1: Rettsodontologene med fokus på utfordringer som ikke er medierelatert

Vi gjennomførte 4 intervjuer med 4 rettsodontologer hvor to av rettsodontologene hadde tilhørighet i Bergen, mens to rettsodontologer hadde tilhørighet i Oslo. Det vi ønsket å vite mer om var blant annet rettsodontologenes bakgrunn og hvilken rolle de har hatt innenfor rettsodontologi. Her forteller Sigrid Kvaal at hun har jobbet innenfor fagområdet rettsodontologi siden 1988. Videre forteller hun at hun har vært tilknyttet id-gruppen i nærmere 10 år. Hun er nå ansvarlig tannlege for Kripos og dette har hun vært siden 2011. En annen tannlege vi snakket med, Tore Solheim, forteller at han nå er professor emeritus ved Universitetet i Oslo. Hans rolle innenfor rettsodontologi startet da han ble ansatt på Avdeling for oral patologi i 1972, hvor han da ble introdusert for fagområdet rettsodontologi. Siden 1972 og frem til 2010 har han vært involvert ved alle større ulykker som har funnet sted i Norge. Han var også litt involvert under terroren som rammet regjeringkvartalet og Utøya i 2011, men da hadde Sigrid tatt over som ansvarlig tannlege. Tore Solheim var også med å opprette selve id-gruppen i 1976. Videre har han vært med på mange internasjonale møter i sammenheng med rettsodontologi, og han har vært president i internasjonal rettsodontologisk forening. En tredje tannlege, Torgils Læg Reid, forteller at hans arbeid med rettsodontologi startet da han jobbet for bivirkningsgruppen og ble med i et prosjekt hvor de obduserte og tok prøver av avdøde. Interessen var til stede, og litt etter litt ble han med på noen identifiseringer og bittspor. Den største ildsåpen var under tsunamien i Thailand i 2004. Etterhvert ble han også med i styret i Norsk Rettsodontologisk Forening. Den siste tannlegen vi snakket med, Kathrine Skarstein, forteller at hun har arbeidet ved fagområdet oral patologi og

rettsodontologi siden år 2000. Siden 2004 har hun deltatt i rettsodontologisk arbeid og fra 2016 har hun vært medlem av id-gruppen ved Kripos.

Det at vi har intervjuet fire tannleger med ulik erfaring fra forskjellige steder i landet gjør at de forteller om ulike opplevelser innenfor det å jobbe med rettsodontologi. Selv om mange av dem har vært involvert og gjerne også jobbet sammen i flere store saker, har de alle ulike erfaringer og opplevelser. Dette har gitt oss et bredt perspektiv på de erfaringer og opplevelser rettsodontologene har hatt gjennom de ulike jobbene de har utført.

Ut i fra det vi har lest om rettsodontologi og om den jobben rettsodontologer gjør ved store ulykker lurer vi på om rettsodontologene kan kjenne på et profesjonelt tidspress når de utfører jobben sin i forbindelse med store ulykker. Her svarer en av tannlegene at en ting som er viktig når de jobber på denne måten og når de jobber med slike saker, er at man må ha rimelige arbeidsdager. Hvis man jobber for lange dager kan man fort bli sliten og da er det lett å gjøre feil.

Videre forteller hun at hun har opplevd at familier har satt i stand begravelse før liket har blitt identifisert: *“dette kan gi litt tidspress”*.

En annen tannlege forteller at profesjonelt tidspress kan være med på å påvirke en under arbeidet, men at hun ikke har opplevd at dette har gått utover kvaliteten i arbeidet.

En tredje tannlege forteller at han ikke har følt på noe profesjonelt tidspress, men at han slapper av i arbeidet.

En fjerde tannlege forteller at i visse situasjoner kan man oppleve at politiet tripper rundt og har ideer. Politiet kan da for eksempel spørre om de kan sjekke identiteten til den og den, i forhold til det og det. Dette er ganske naturlig i enkelte saker, men likevel må man legge til side det man holder på med for å sjekke akkurat denne saken. På denne måten kan altså politiet bidra til ekstra press.

“Politiet vil ha resultater så raskt som mulig”

Ofte kan man oppleve et press fra politi og fra pårørende som vil vite. Optimalt burde det være slik at man venter til alle er identifisert før man offentliggjør en liste og utleverer lik. Likevel blir det ofte praktisert at hvis man har identifisert et visst antall lik og man blir enig om identitet, blir disse likene utlevert. Det som da fort kan bli et problem er om man sitter igjen med noe som ikke stemmer.

“Sitter man for eksempel igjen med et ekstra lik, eller mangler et lik, da har man et stort problem”

Flere av rettsodontologene vi intervjuer har jobbet innenfor rettsodontologi i mange år. Vi lurer derfor på hvordan metoder for rettsodontologisk identifikasjon har utviklet seg de siste tiår, og hvordan dette eventuelt har påvirket deres arbeid og deres hverdag som rettsodontologer.

En av tannlegene forteller at journalmaterialet er veldig mye enklere nå enn det det var før i tiden.

“Journalene er i det minste lesbare”.

Når det gjelder røntgen forteller hun at det at man nå har mulighet til å medbringe bærbar røntgenmaskin er en kjempe vinning. Likevel kan det være vanskelig å få gode røntgenbilder på grunn av tilstanden likene er i.

En annen av tannlegene understreker også at overgangen fra papirjournal til e-journal er en fordel.

“de skriftlige journalene var ikke nødvendigvis leselig”. “Nå slipper man å lese uleselig tannlegeskrift”

Når det gjelder røntgen forteller han at det er en fordel at man har mulighet til å benytte bærbart røntgen. Særlig synes han at det er en fordel at man kan ta med seg røntgenapparatet til ulykkesstedet, men også at det kan benyttes på salen. For eksempel ved brann kan kjevene bli så sprø at de blir knust når de fraktes, da er det en fordel at røntgenbilder kan tas der og da. Etterhvert som tenner har blitt bedre og fyllinger har blitt finere, øker verdien av

røntgenbilder ganske vesentlig. Klinisk kan det være lett å overse fyllinger, dette er også en grunn til at røntgenbilder er viktig. Oppsamlet erfaring gjennom flere år er også en stor fordel.

En annen tannlege forteller at han kun har jobbet med e-journal og at hans opplevelse av dette er at det er viktig. Videre presiserer han at det særlig er viktig i søk, og da spesielt i søk ved store ulykker, som for eksempel i Thailand. Videre forteller han at han ser for seg at det er store fremskritt med overgangen fra skriftlig journal til e-journal med tanke på de som tidligere jobbet med skriftlige journaler. Ellers gjøres ting på samme måte og med samme prinsipp som før.

“ikke noe revolusjonerende nytt i forhold til arbeidsmetoder”.

Når det gjelder bærbart røntgen og bedre fotomuligheter fremhever han dette som store fremskritt. Når det gjelder oppsamlet erfaring mener han at samarbeid mellom ulike land har blitt bedre etter ulykken i Thailand. Hovedproblemet i Thailand var at samarbeid på tvers av ulike land gikk dårlig. På tvers av landene var det store ulikheter, men innad i det norske teamet gikk samarbeidet bra. De norske var vant med å jobbe sammen og de hadde like rutiner. Likevel var det viktig å ta hensyn til opplegget Thailand hadde, da det var i Thailand ulykken skjedde. Oppsamlet erfaring etter denne ulykken har altså ført til mer samkjøring mellom ulike land.

En annen tannlege forteller at hun synes at bærbart, digitalt røntgen klart er et fremskritt som har vært svært nyttig. Bildene kommer raskt mens du holder på med identifiseringsarbeidet og kvaliteten på bildene kan sjekkes med en gang. Klinisk undersøkelse av restaureringer kan bekreftes ved røntgenfunn med det samme. Arbeidet har altså blitt mer effektivt og av høyere kvalitet. Det at en kan få tilsendt journal og røntgen digitalt er også noe som har bidratt til at identifiseringsarbeidet kommer raskere i gang og at en kan få tilsendt supplerende opplysninger raskt fra en tannlege dersom det blir nødvendig.

4.2: Journalistene

Som nevnt tidligere i oppgaven ønsket flere av journalistene vi var i kontakt med å hjelpe oss med informasjon til oppgaven. Utfordringen var at samtlige av dem var usikre på om de var den rette til å delta i oppgaven. På bakgrunn av dette endte vi opp med å gjøre 2 intervjuer av

2 journalister hvor begge journalistene hadde erfaring med ulike saker der rettsodontologisk identifisering var involvert. Vi omtaler heretter journalistene som Journalist A og Journalist B.

Vi var interessert i å finne mer ut om journalistenes bakgrunnshistorie og deres karriere som journalister. Journalist A forteller at han var ferdig utdannet som journalist i 2002. Etter fullført utdanning arbeidet han i Rogalands avis, der han blant annet var med på å dekke NOKAS-ranet. Deretter fikk han seg jobb i Bergens Tidende i 2006, og jobbet her som krimjournalist i 5 år. Her var han da med på å dekke ulike kriminalsaker og store hendelser. Han ble leder for nyhetsavdeling i 2011 og har hatt ulike lederstillinger etter dette. Journalist B forteller at hun tok en mastergrad ved New York University i 1992. De første 10 årene var hun redaktør i Norway Times, en liten norsk avis i USA. Siden jobbet hun som freelance i en liten periode, før hun så flyttet hjem til Norge og fikk jobb i Bergens Tidende der hun blant annet var magasinleder og utenriksjournalist. De siste to årene har hun jobbet i Aftenpostens utenriksredaksjon, og er for tiden utenrikskorrespondent i USA.

Videre ønsket vi å vite litt mer om journalistenes tilknytning til saker hvor rettsodontologi har vært sentralt, og hvordan de som journalister opplevde å jobbe med slike saker. Her forteller journalist A at i løpet av sin karriere som journalist har han blant annet vært med på dekke hendelsene som fant sted i Oslo 22. juli, og Turøy-ulykken som fant sted på Turøy utenfor Bergen i 2016. Han var også med på å dekke flyulykken på Stord i 2006, hvor han da var på selve åstedet. Når det gjelder ulykken på Stord i 2006 forteller han at de var flere journalister som ventet lenge ved flyplassen på Stord for å få slippe inn. Til slutt ble de sluppet inn på flyplassen. Dette var da sent på kvelden, likene var fjernet og det ble drevet etterslukking av flyvraket. Av de 16 som var ombord på flyet var det 4 som omkom. Videre forteller han at de i denne situasjonen kom veldig tett på, og at de raskt skjønnte at det hadde skjedd en veldig dramatisk hendelse. Det var en veldig sterk opplevelse.

Under terroren som rammet Utøya og regjeringskvartalet i Oslo 22. Juli 2011 var han også på jobb da hendelsene fant sted. Her forteller han at de raskt forstod at det hadde skjedd en stor og alvorlig hendelse og at de måtte sende et team til Oslo med en gang. De trodde først at det var en gasseksplisjon. Når de senere forstod hva som hadde skjedd og omfanget av hendelsen, sendte de flere team til Oslo. Selv jobbet han til kl. 02:00 denne dagen, og skulle stå opp og være på jobb igjen tidlig dagen etter. De ble veldig sjokkert da de fikk vite totalt

antall døde neste morgen. De begynte å forstå at det som hadde skjedd var veldig alvorlig. Han opplevde det som krevende å arbeide da alt var veldig uavklart, og i tillegg var det et høyt informasjonsbehov i samfunnet. Han forteller at dette informasjonsbehovet var noe som også viste seg ved Turøy-ulykken. Dagen Turøy-ulykken inntraff hadde Bergens Tidende den høyeste trafikken de noensinne hadde hatt på nettavisen bt.no. I slike tilfeller har man noen hensyn man må vende opp mot hverandre: spørsmålene er mange og svarene er få. Mange lesere lurer på hva som skjer, og man må prøve å besvare deres spørsmål så raskt som mulig. Man føler at man har et ansvar for å gi dem svar. “Det er oss folket går til”. Mye av nyhetsstoffet som avisen leverer på nettsiden er vanligvis bak en betalingsmur, men på denne typen dager åpner de opp alle artikler som omhandler hendelsen. Det blir som en slags “public service” funksjon.

Videre forteller han at når alvorlige hendelser har skjedd og situasjonen er ny og uavklart, opplever de som medier at det ofte tar veldig lang tid før de får informasjon. Journalistene kommer ikke gjennom og får ikke svar. Dette gjør deres oppgave mye vanskeligere, og kan føre til at ikke-verifisert informasjon kan komme ut. Som journalister har de en restriktiv policy om at de ikke skal publisere informasjon som ikke er verifisert eller sannsynliggjort, men de kan heller ikke vente til de får en offentlig bekreftelse på alt. Dermed sender de gjerne team til stedet og snakker med øyenvitner og nødpersonell for å finne ut hva som har skjedd.

Journalist B forteller at hun blant annet var med å dekke tsunamien i Sørøst Asia i 2004. Hun forteller at dette var en veldig spesiell situasjon som opplevdes som ganske heftig. Videre forteller hun at når de jobber i utlandet under slike vanskelige forhold er det vanlig at de har med seg en såkalt “fikser.” Dette er en lokal person som kjenner til infrastrukturen og som snakker språket i landet de befinner seg i. Videre forteller hun at da hun var med å dekke hendelsene rundt tsunamien i Thailand i 2004 hadde de en Thai-fikser som fikk dem inn på et thailandsk tempel. På dette tempelet møtte de tilfeldigvis en arbeidsgruppe fra norske Kripos. Her ble de da kjent med disse menneskene i denne gruppen og de fikk etterhvert lov til å følge denne gruppen en hel arbeidsdag. Det de da så var mange lik, lite kontroll og dårlig infrastruktur. Hun forteller at likene ble samlet i buddhisttempler, og at det var mangel på ordentlig utstyr. Likene lå på bakken med tørris rundt seg, og det var en sterk lik-lukt som satte seg i alt av klær og utstyr de hadde med seg. Videre forteller hun at da hun fulgte Kripos-teamet opplevde hun at det var fint å få være med dem i arbeidet. De var dyktige, rutinert og mer vant til slike inntrykk enn det de som journalister var. Det var sterke inntrykk

som møtte dem. Likene var oppløst, og man kunne ikke se forskjell på dem. Det var for eksempel ikke lenger synlig om likene var mørk eller lys i huden.

I tillegg forteller hun om en episode hvor de hadde fått et tips om et lik som muligens kunne være en norsk jente. De hadde da med seg et bilde av jenten som viste hvordan hun så ut før bølgen. Det opplevdes som veldig sterkt å se bilde av henne der hun var på ferie og satt å smilte, for så å se hva som var igjen av henne etter tsunamien.

Hun opplevde det hele som veldig spesielt. Hun kunne også fortelle at hun var litt forberedt på hva som kom til å møte dem da de ikke var det første journalistteamet som ble sendt ned dit. Det første teamet som kom ned til Thailand hadde mye med de pårørende å gjøre, og der var det mange sterke følelser. Hennes team kom ned til det rettsmedisinske. Videre forteller hun at når de dekker slike hendelser har de alltid en debriefing i ettertid, selv om man føler at man ikke har behov for det.

Det kommer altså tydelig frem at det å dekke slike saker er krevende for journalister, og at de gjerne sitter igjen med svært sterke inntrykk. De arbeider lange dager for å prøve å gi folket den informasjonen de sårt trenger ved slike hendelser.

Hva vet egentlig journalistene om rettsodontologiske metoder for identifikasjon? Journalist B forteller at hun synes at rettsodontologi har vært et interessant fagfelt lenge. Videre forteller hun at det hun vet om identifikasjonsarbeid har hun tilegnet seg blant annet fra Thailand, og eventuelt fra TV-serier. Ellers har hun ikke hatt noen form for kursing innenfor dette området. Hun vet at identifisering blir basert på kroppslige kjennetegn, DNA og tenner, og at tenner er en viktig brikke for å få positiv ID. Journalist A forteller at han har en slags billedlig forståelse av hvordan dette skjer, men at han ikke helt vet hvordan rettsodontologene jobber. Videre lurer vi på om noen av journalistene tenker at det kunne være aktuelt med kursing i forkant når de skal jobbe med slike saker som omhandler rettsodontologi. Journalist A forteller her at han tenker at dette kunne vært interessant, men at han er usikker på hvor relevant det er, da dette er en såkalt “edge case”.

Videre lurer vi på om journalistene tenker at de på noen måte kan påvirke rettsodontologene i sitt arbeid, og om de eventuelt tror at de kan bidra til å legge et tidspress på rettsodontologene når de jobber med store ulykker og kriminalsaker. Her forteller Journalist A at han helt klart

tror at journalister kan være med på å påvirke rettsodontologer i sitt arbeid, og da særlig i forhold til det å få avklart identifikasjon tidlig. Når det skjer en stor og alvorlig hendelse kommer folket til avisene og vil vite hva som har skjedd. Dermed setter media også et ekstra trykk på dem som jobber med å avklare hendelsesforløpet. I denne sammenheng forteller han at journalistene ikke har noen direkte kontakt med rettsodontologene, men at det kan være at om journalistene “maser” på id-gruppen eller kommunen, så kan det forplante seg nedover i systemet. Journalist B tror også at dette er mulig å oppnå når mange journalister “maser” og vil ha svar samtidig.

I slike sammenhenger, hvilket press kan journalister eventuelt føle på? Dette er et spørsmål vi lurte på, og her forteller journalist A at han føler at de som journalister spiller en viktig rolle når det er stor interesse for en sak, og når folk forventer umiddelbare svar. Tidligere hadde man gjerne en deadline til neste dag, men ettersom teknologien har utviklet seg, har man fått en mer kontinuerlig deadline. Nå venter ikke folk lenger til avisen kommer ut dagen etter, nå går man gjerne til andre kilder som for eksempel Reddit og lignende. I lys av dette fyller da redaktørstyrte medier en viktig funksjon.

Journalist B kan fortelle at tidspresset hun som journalist kjenner på i dag er av en helt annen verden enn det det var tilbake i 2005. Informasjonen de gikk ut med på dag 4 og 5 på den tiden, kommer nå ut samme dag innen få timer. I dag måles alt i antall “klikk”. Det blir ført statistikk på hvilke saker folk klikker mest på, hvor lenge de leser en sak, om de går videre til andre saker, og hvilke saker dette eventuelt er. På denne måten utøver også leserne ett press. De er med på å “redigere” hvilket stoff som lages, og har en slags forbrukermakt. Her trekker hun frem Thailand som et eksempel, hvor de da lå noen timer foran Norge pga. tidsforskjell. På den tiden var det få aviser som la ut sakene sine på nett. Da lå det gjerne bare litt informasjon på nett, mens resten av informasjonen ble spart til papirversjonen som kom ut dagen etter. Det er en mye skarpere konkurransesituasjon i dag når det brukes mye internett, og dette gjør at jobben deres blir litt annerledes. I tillegg er det stor konkurranse mellom de ulike mediene, og det er et konstant jag om å være først ute med en nyhet.

Vi spør så journalistene hva de tenker om hvilke opplysninger de mener offentligheten har krav på når det oppstår større og alvorlige hendelser. Videre ønsker vi også å vite om journalistene er fornøyd med den informasjonen Kripos gir i slike tilfeller, og om de som journalister eventuelt sensurerer noe av informasjonen de får fra Kripos før de videreformidler

denne informasjonen til folket. Her forteller journalist B at tidligere var det veldig vanlig at politiet sa “ingen kommentar” når de besvarte journalistenes spørsmål, men nå er det mer åpenhet. Journalist B synes at dette er veldig riktig innenfor rimelighetens grenser. Hun sier at det er viktigere å rydde vekk usikkerhet, da det er lett for at feilinformasjon blir spredd. Det er ofte et stort behov for å rydde i informasjonsbildet. Hun forteller også at de som journalister ofte modererer med tanke på hvilken informasjon som publiseres, og at særlig bilder og beskrivelser tas kraftig ned. Det er viktig å ta hensyn til pårørende.

Journalist A mener at det er viktig at man tar for seg den enkelte sak når man vurderer hva som er viktig å formidle. Som eksempel drar han frem det at Anders Behring Breivik skjøt på mennesker som holdt hendene opp for å beskytte seg selv. Journalist A mener at dette forteller mye om Breivik og hans ugjerning. Dette er kanskje noe man ikke ville skrevet om i en annen sak. Videre mener han at det burde være mulig for politiet/ID-gruppen å dele bilder med media, hvor media da selv kan vurdere om de ønsker å publisere bildene eller ikke. Han mener også at informasjon om hvem som blir drept eller dør i store ulykker ikke er en privatsak, men offentlig informasjon. Journalist A forteller videre at han ikke har deltatt på så mange pressekonferanser i forbindelse med slike saker, men at han har opplevd stor forskjell i grad av åpenhet. Han mener det kan være smart å svare på så mange spørsmål man kan, så lenge det ikke er med på å spre unødige potensielle misforståelser. Om det for eksempel er et åsted hvor likene ligger spredd i små biter, så kan man si det på en måte som er forståelig, slik at folk skjønner hvorfor prosessen er tidkrevende. Media ønsker å gi et sannferdig bilde, men ikke med unødvendig mye informasjon. Han tenker at folk ikke lenger er så sarte, men at enkelte bilder kan være litt tøffe.

Som nevnt tidligere i oppgaven er det stor forskjell på redaktørstyrte medier og ikke-redaktørstyrte medier, og begge journalistene vi har intervjuet hører til under kategorien redaktørstyrte medier. Hvordan forholder de seg til ikke-redaktørstyrte medier ved slike saker? Her forteller journalist A at det finnes mange potensielle kilder til informasjon, men at det også finnes mange potensielle feilkilder. Videre forteller han at det er viktig å være obs på at enkelte medier kan legge ut feil informasjon med vilje. Journalist B kan fortelle at “Twitter” brukes mye som breaking news. Hun har blant annet varsler på medier som hun stoler på, for eksempel medier som Reuters. Det er mye bevissthet rundt at man ikke skal dele eller “re-tweete” informasjon som man ikke kan stå inne for. I og med at det er så mange forskjellige kilder til nyheter er det også stor fare for feilinformasjon. Historier blir delt, og er

man ikke nøye med å kvalitetssjekke det man deler videre, er det lett for at uriktig informasjon blir spredd til et større publikum. Her blir det veldig viktig at redaktørstyrte medier kvalitetssikrer informasjonen de får før de velger å presentere den. Dette blir på mange måter det viktigste skillet mellom redaktørstyrte og ikke-redaktørstyrte medier. Hun forteller at som journalist i Aftenposten har de et prinsipp som går ut på at det er viktigere å få ut rett informasjon, fremfor å være først ute.

4.3: Rettsodontologene med fokus på utfordringer som kan relateres til media

Når det gjelder hvilke ulike saker som har vært sentrale i media og som rettsodontologene vi har pratet med har vært involvert i, ble det nevnt flere ulike saker. Blant annet ble det nevnt Torghatten-ulykken i 1988, brannen på MS “Scandinavian Star” i 1990, Operafjell-ulykken på Svalbard i 1996, tsunamien i Thailand i 2004, Rocknes-ulykken i 2004, flyulykken på Stord i 2006, rasulykken i Ålesund i 2008, Utøya i 2011, Sigrid-saken i 2012, terrorangrepet på Statoil sitt anlegg i In Amenas i 2013 og Turøy-ulykken i 2016. De fleste av rettsodontologene har også jobbet en del med mindre lokale enkeltsaker.

Når det gjelder hvilken betydning rettsodontologene føler det har å få en rask identifikasjon svarer en av tannlegene at hun synes betydningen av det å få en rask identifikasjon er viktig, og da særlig i sensasjonelle saker.

“Når det gjelder de store ulykkene er media simpelthen interessert i nyheter”.

Hun mener også at man kan kjenne på en innvirkning fra pårørende og fra styringer politisk.

“Politikerne har det overordnede ansvaret, og ting stopper ofte litt opp når de kommer inn i bildet”.

Dette blir begrunnet med at hun forteller at da de jobbet med identifisering i Thailand kom blant annet representanter fra det Svenske kongehuset på besøk og da måtte de stoppe opp i arbeidet de holdt på med. Dette skjedde også da de jobbet med identifisering etter Svalbard-ulykken. Da kom oppsynsmannen på Svalbard på besøk og da måtte de også stoppe opp i arbeidet sitt. Da de arbeidet med identifisering etter terrorangrepet på regjeringskvartalet og

på Utøya fikk de besøk av ansvarlige myndigheter, toppen av Kripos, høyere oppe fra regjeringen og fra POD. Da måtte de også stoppe opp i arbeidet de holdt på med og blant annet forklare prosedyren og fortelle hvordan det gikk med arbeidet. Videre fikk de takk, og en orientering fra øverste hold på Kripos.

“Det er en fin balanse mellom anerkjennelse for arbeidet man gjør, som ofte kan være tøft, og at man får arbeide i fred og gjøre dette arbeidet”

Man kan for eksempel kjenne på et press når politikerne sier til for eksempel media: *“Vi skal gjøre alt vi kan for at saken løses på raskest mulig måte, når de egentlig ikke har peiling på arbeidet som blir gjort”*.

En av de andre tannlegene forteller at enkelte kanskje kan føle på et press fra media, men at han selv ikke gjør dette. Både pårørende og politiet vil som oftest ha svar så snart som mulig, men rettsodontologene blir ikke utsatt for direkte press. Det kan ha vært situasjoner hvor rettsodontologer blir dette og da kan det skje feil i prosessen, det har skjedd en gang.

En annen tannlege forteller at han mener at det er veldig viktig for de pårørende med rask identifikasjon. Tannidentifikasjon går fort hvis man får tak i en journal og man får treff. Andre metoder som DNA kan ta tid. Identifisering ved hjelp av rettsodontologisk metode er altså veldig viktig. Er det tvil om identitet er det vanskelig, men det er viktig å identifisere så tidlig som mulig for å bli kvitt all tvil. Særlig i Thailand fremstod dette som veldig viktig. På Turøy var det ingen tvil, her hadde de passasjerliste.

“Det er tvilen som må vekk, eller et slags håp også”

En annen tannlege forteller at det i de fleste tilfeller er av stor betydning at identifikasjonen skjer raskt. Særlig av hensyn til de pårørende som venter og som ønsker svar. I større ulykker er det ofte noe usikkerhet om hvem som var i båten, i flyet, i helikopteret eller i bygningen som raste. Det blir spekulert og mange er redd for at det er noen av deres kjære som er omkommet. Her er det svært viktig at svarene kommer raskt. Når vi spør om media har en innvirkning på dette svarer hun:

“Ja, her kan media være med på å antyde, uten å være sikker i noen tilfeller”.

Hvordan opplever tannlegene å jobbe med slike store saker, og påvirkes de av media og medietrykket som ofte oppstår i slike situasjoner? Da vi spurte om dette fikk vi som svar at de fleste saker er og har vært veldig forskjellig å jobbe med. Videre fortelles det at det oppleves som stor forskjell å jobbe med små enkeltsaker fremfor de store sakene. Dette kommer blant annet frem i utsagn som:

“Når man jobber med mindre enkeltsaker er det mer tid og ro, og man har ikke pressen som står og lager historier utenfor døren”.

En av tannlegene vi snakket med forteller at når det gjelder enkeltsaker er det i gjennomsnitt ca. 50 saker i året som ikke har noen overskrift i avisene. Når man jobber med slike saker har man på en måte mer ro, men på en annen side kan man kjenne på et annet type press. For eksempel forteller hun at hun har opplevd at familien har bestilt begravelse dagen etter, uten at de har identifisert liket. Dette kan være stressende og skape en form for press.

Når det gjelder større saker var samtlige av rettsodontologene vi snakket med, i ulik grad, involvert i identifiseringsarbeidet etter tsunamien i Thailand i 2004. Også her har rettsodontologene ulike erfaringer og opplevelser av hvordan det var å jobbe med denne saken. En av tannlegene vi snakket med forteller at det å jobbe i Thailand var spennende, men at det var en tøff og utfordrende jobb.

“Det var enormt mange lik, tilslutt ble det som en slags samlebåndsopplevelse, tenkte tilslutt ikke over hvem som lå der, det ble nummer og tall fremfor personer”.

“Det som var tøffeste var når det var barn som skulle identifiseres”.

En annen tannlege forteller at det var dårlig kontroll da de i startfasen av identifiseringsarbeidet kom ned til Thailand. Videre fortelles det at jobben i Thailand var utfordrende, og særlig utfordrende var det i tiden før identifikasjonssenteret ble opprettet. På identifikasjonssenteret foregikk jobben under ordnede forhold, men før dette senteret ble opprettet ble alle likene fraktet til tempelplasser hvor det ble utført PM undersøkelser under særdeles primitive forhold. Identifiseringen av ofre skjedde i samarbeid med en lokal patolog og en lege, og situasjonen var ekstremt uoversiktlig. Prosedyren var at de måtte gå mellom lik

og i løpet av kort tid, og ut i fra usikre momenter, måtte de si om det var en thailandsk eller en europeisk statsborger som lå foran dem. Dette var særlig utfordrende da rask biologisk nedbrytning av likene var et faktum. En av tannlegene vi snakket med forteller at det i Thailand er en regel som sier at man ikke skal flytte et lik mer enn 2 ganger før en begravelse. Internasjonalt politi ville flytte likene som lå ved templene, men da ble det store protester og lokalbefolkningen gikk i protesttog utenfor templene for å forhindre at dette skjedde. En tredje tannlege forteller også at de i starten opplevde å bli motarbeidet av de lokale, men at det etterhvert ble et fint samarbeid.

Som nevnt tidligere i oppgaven ble det å jobbe med identifiseringsarbeidet i Thailand opplevd som en samlebandsopplevelse. Videre blir det ytret at innsamling av AM-materiale gjerne kunne virke mer nært en selve obduksjonsjobben.

“De som var hjemme i Norge og samlet inn AM hadde nok en annen type jobb. De måtte ha kontakt med politiet som dro hjem til de forskjellige for å hente inn AM”.

En av tannlegene vi snakket med forteller at hun ble værende igjen i Norge på grunn av sykdom da resten av id-gruppen reiste til Thailand etter ulykken. Hun var altså igjen i Norge og hadde ansvar for innsamling av AM-materiale. Hun forteller at det å samle inn AM-materialet når resten av id-gruppen var i Thailand var et arbeid som tok lang tid, men etter 7-10 dager var alt av nødvendig AM-materiale samlet inn. Når det gjaldt savnede barn hentet de inn DNA fra alle barna. Grunnen til dette var lite karies og lite andre tannrelaterte kjennetegn som ville gjøre identifisering ved hjelp av odontologi vanskelig. Ved innhenting av AM-materiale samarbeidet hun tett med politiet som da hadde opprettet egne familiekontakter. Familiekontaktene fungerte slik at det var de samme personene som oppsøkte de ulike familiene for å stille spørsmål og hente inn nødvendige opplysninger om de savnede. Det at det kom forskjellige personer for hver gang syntes de pårørende var veldig vanskelig, dette med familiekontaktene var derfor en god løsning. Materiale som ble samlet inn ble etterhvert sendt til Thailand elektronisk, hvor det da ble brukt i identifiseringsarbeidet. I starten ble thailenderne irritert fordi de trodde at de skandinaviske, tyske og amerikanske kun ønsket å identifisere sine egne. Dette var ikke tilfelle, men de måtte likevel holde litt tilbake i arbeidet sitt. I starten opplevde de til dels å bli motarbeidet av lokalt politi og lokale rettsmedisinere. De Skandinaviske landene og til dels Tyskland og USA hadde som sagt veldig gode AM-opplysninger, og dette gjorde identifiseringsarbeidet mye lettere. Thailenderne hadde ikke

slike opplysninger, og da ble identifiseringsjobben mye vanskeligere. Thailenderne brukte i hovedsak bilder til identifisering og dette var en usikker metode for identifisering da likene fort endret seg på grunn av rask biologisk nedbrytning. Her er det altså trolig gjort feil i identifiseringen. I starten strevde thailenderne med å akseptere at identifiseringen burde gjøres på noen annen måte, og det tok tid før de skjønnte at man ikke kunne identifisere bare ved å se på råtne lik som lå der.

*“De hang opp bilder av de omkomne. Deretter gikk familiene rundt og sa: “dette er min”
Familiene fikk da utlevert det lik som de gjorde krav på”*

Det at identifiseringen burde gjøres på en annen måte strevde som sagt thailenderne med å akseptere, men etterhvert skjønnte de det, og da ble det et veldig fint samarbeid. De fleste av de omkomne Thailenderne ble etterhvert identifisert ved hjelp av DNA. Norge var den første nasjonen som identifiserte alle sine savnede, og grunnen til dette var nok en kombinasjon av flaks og rask tilgang på godt AM-materiale.

Når det gjelder tsunamien i Thailand reiste rettsodontologene ned til Thailand i ulike puljer og på ulike tidspunkt i etterkant av ulykken. Dette fremstår som en viktig årsak til de ulike oppfatningene tannlegene har angående medietrykket de opplevde i tiden de var der nede. En av tannlegene kom til Thailand som pulje 1, og han forteller om dårlig kontroll i starten. Videre forteller han at media kom å filmet dem mens de identifiserte lik og at de ble filmet i arbeidet.

“Media kom mens vi holdt på å identifisere lik. Vi ble filmet i arbeidet. Også norsk tv kom, dette burde egentlig ikke forekomme, å drive å filme folk som driver med lik”.

En annen tannlege kom til Thailand som pulje 2. Han forteller at de da opplevde å bli mye skjermet fra både pårørende og presse. Det var ingen presse på hotellet der de bodde, og det var ansatt en egen pressekontakt som hadde ansvar for alt av uttalelser som ble gitt til media. Pressen kom heller ikke inn på området hvor rettsodontologene befant seg uten tillatelse. Eneste kontakt han hadde med media var da han ble intervjuet av Aftenposten mens de var der nede. Hele intervjuet ble gjort med politiets pressekontakt tilstede og alt som ble gjort og skrevet hadde Aftenposten fått tillatelse til.

Turøy-ulykken

To av tannlegene vi intervjuet var også involvert i helikopterulykken som skjedde på Turøy i 2016. Her forteller en av tannlegene at det å skulle bidra i identifiseringsarbeidet etter Turøy-ulykken opplevdes som veldig nært. Videre forteller han at det første han gjorde var å sjekke savnet-listen om det var noen kjente navn på denne listen.

“Er det kjente navn på savnet-listen kan det fort bli en problemstilling”.

Identifiseringsarbeidet etter Turøy-ulykken syntes han var vanskeligere sammenlignet med Thailand. Grunnen til dette var at det var mer ødeleggelse her. Alt lå i biter og det var vanskelig å finne tenner og andre strukturer. Det eneste som var en “fordel” var at det ikke var barn involvert. Hans inntrykk av denne ulykken var at “alle” fulgte med på det som skjedde.

Når det gjelder Turøy-ulykken forteller han videre at rettsodontologene ikke hadde noen form for kontakt med media under selve arbeidet. All kontakt med presse gikk via Per Angel som da var leder for id-gruppen. Videre forteller han om et godt arbeidsmiljø innad i gruppen og at Per Angel var veldig grei å forholde seg til. Han forteller også at han etter arbeidstid “selvfølgelig” gikk inn på nett for å lese om ulykken. Han leste da blant annet at ”de venter på id-arbeidet”. Det å lese dette påvirket ham ikke psykisk på noen måte. Videre forteller han at det som gjorde mest inntrykk var å se bilder av de savnede og å lese om deres bakgrunnshistorier, samtidig som at du vet at du neste dag skal tilbake til ulykkesstedet for å jobbe videre med å identifisere dem.

“Når man leser på nett får man ofte høre om personenes bakgrunnshistorier, dette var verre på Turøy enn i Thailand”.

Videre presiserer han at det å lese om saken på nett og i aviser ikke påvirker han noe særlig, hvertfall ikke profesjonelt.

“Man leser jo aviser når man kommer hjem fra arbeid, men dette påvirker meg ikke så mye. Man må ha en objektiv holdning til det man arbeider med”

“Jobben blir gjort uansett, men når man vet hvem de er får man gjerne en annen opplevelse av å jobbe med det”.

Videre forteller han at når de jobbet med Turøy-saken opplevde de ingen kritikk fra media. Når det gjaldt identifiseringsarbeidet stod rettsodontologene helt for seg selv inne på obduksjonsstuen på Avdeling for patologi og her fikk de jobbe i fred. Odontologi spilte en stor rolle i identifiseringen av de aller fleste.

En annen tannlege forteller at det har vært tøft å jobbe med slike større ulykker. Mange har omkommet og nærheten av ulykkene til sitt eget hjemsted gjør at ulykkene kommer enda tettere på og gir sterke inntrykk. Videre forteller hun at media ofte har fulgt saken tett og at det da stadig kommer opp bilder både i aviser og i nyheter på TV.

“Menneskene rundt deg er også svært opptatt av hva som har skjedd”.

Når vi spør om hun føler at media har påvirket henne i disse sakene svarer hun at det for hennes del er bedre å vite litt, enn å stenge alt ute. Hun både leser og hører på nyheter og får ulykken fra den siden. Dersom hun har hatt behov for å ikke følge med, er det godt mulig å stenge av dette. Hun presiserer at media ikke har påvirket henne på en negativ måte.

“Det har faktisk vært godt for meg å lese om ulykkene/pårørende etter ett års eller flere års markering for å igjen få bearbeidet opplevelsene”.

22 juli

En annen av rettsodontologene vi snakket med forteller at når det gjelder arbeid i Norge leser hun ofte aviser når hun kommer hjem etter endt arbeidsdag, men dette gjør hun ikke når hun jobber i utlandet. Blant annet forteller hun at da hun var ansvarlig tannlege under terrorangrepet på regjeringkvartalet og på Utøya i 2011 leste hun aviser, så på tv og dro for å se rosehavet.

“Ja, det er klart at man følger med, man kan ikke skyve den delen av samfunnet fra seg”.

“Det involverer så veldig mange. Folk leser aviser, de ser fjernsyn og de ser rosene”

Videre påpeker hun at dette ikke påvirket henne i arbeidet. Det som kanskje var vanskelig var minnestundene hvor de 73 navnene kom opp. Selv om identifiseringsarbeidet da var ferdig får man et annet syn på omfanget av det.

“Man ser da mengden av det”

Videre forteller hun at når det gjaldt identifiseringsarbeidet etter 22 juli gikk ting unna på rekordtid. Likevel fikk de kritikk for at ting tok for lang tid. Hun forteller at rettsodontologene jobbet hardt, men at de likevel fikk kritikk. Dette ble da opplevd som noe sårende da det ble en form for kritikk.

“Når man står på slik og får kritikk for at det tar for lang tid er det vel fordi folk er i en sorgsituasjon og i en desperat situasjon. De forstår ikke hva jobben vi gjør innebærer. Dette sårer litt for det blir en kritikk når man står på og prøver å gjøre så godt man kan”.

Selv om hun kan kjenne litt på det, forteller hun at hun ikke føler at det påvirker henne i selve arbeidet. Videre forteller hun at grunnen til at hun ikke blir noe særlig påvirket av medietrykk er fordi kommunikasjonen med media blir styrt ganske så strengt fra Kripos. Kripos kontrollerer hvilke opplysninger som skal slippes ut, og når disse opplysningene skal slippes ut. De kontrollerer også hvem og når det skal snakkes med pressen. Kommunikasjonsrådgiver på Kripos har dette ansvaret, og han velger ut i samarbeid med id-gruppen hvem som skal eksponeres for pressen. Dette blir da bestemt ut fra hvem som har tid, anledning og kunnskaper til å svare media.

Videre forteller hun at når det gjelder Sigrid-saken i 2012 stod pressen veldig på og det var et enormt medietrykk. Gruppen som fikk jobben med å identifisere henne gjorde dette utrolig kjapt. Grunnen til det var at en av tannlegene som var involvert i identifiseringsarbeidet jobbet i den offentlige tannhelsetjenesten i Oslo. På grunn av dette kunne hun kjøre direkte på kontoret å hente ut journalen og på denne måten kunne de raskt si at ja, det var Sigrid de hadde funnet. De fikk da vist at de kunne gjøre en ordentlig jobb på en brukbar tid.

En av rettsodontologene vi snakket med var også involvert i identifiseringsarbeidet etter flyulykken ved Torghatten. Her forteller han at de måtte opp i fjellsidene for å hente ut lik.

Her ble media holdt ute, men likevel kom det bilder i avisen hvor det så ut som at media var like innpå de. Det ble ikke opplevd som ubehagelig for han personlig at media var nærgående.

“Det er klart media skal dekke og få tak i opplysninger”

“Forstår at media ønsker sensasjonelle saker, men når det er satt opp sperringer av politiet, er det da riktig etisk sett?”

Som nevnt kan altså rettsodontologene utsettes for kritikk fra media, blant annet fordi media mener at arbeidet med identifisering går for sent. Som svar på dette forteller en av rettsodontologene at han ikke kjenner på dårlig samvittighet for at ting tar tid, fordi han vet at dette er ting som må ta tid.

“Pårørende vil gjerne vite, og de forstår ikke hvorfor ting tar så lang tid. Skal man unødige prøve å speede opp ting kan det skje feil”

To av rettsodontologene vi har intervjuet har skrevet et kompendium innenfor rettsodontologi. I en setning i dette kompendiet står følgende:

“pårørende, lokalt politi og også firma som er involverte i ulykken, vil presse på for å få resultater raskt. Dette kan føre til unødvendig stress og lange arbeidsdager. Faren for feil øker, og man kan komme i skade for å gjøre feilaktige identifiseringer ved at ID-gruppen blir presset til å komme med resultater så fort som mulig”.

Da vi ba dem om å utdype dette fikk vi følgende svar:

“Presset vi snakker om her er ikke overfor oss, men overfor lederne i id-gruppen. Dette kan igjen gjenspeiles i opplegget deres”.

Presset det snakkes om i kompendiet er altså overfor dem som leder id-gruppen. Dette kan igjen gjenspeiles i hvilke opplegg lederne for id-gruppen legger for rettsodontologene. Videre fortelles det at når dette er sagt, skal det sies at politiet er veldig flinke. Før var det ingen begrensning på arbeidstid, men nå er politiet blitt veldig flink til at man på rettsmedisinsk avslutter dagen på en rimelig tid slik at man ikke blir for trøtt. Ved å avslutte dagen i rimelig

tid unngår man at de som jobber blir for trøtt, som igjen vil kunne påvirke faren for feil. Videre fortelles det at det også legges til rette for sosialt samvær når man jobber med slike saker, slik at man har aktiviteter på fritiden. Man unngår da at noen blir sittende hjemme alene og gruble etter endt arbeidsdag.

“Det er viktig at man tenker på noe annet slik at man ikke blir sittende på et hotell og gruble over det som har skjedd”.

“Blir man hensatt til for mye grubling er det klart at man blir påvirket. Har sett eksempler på at enkelte har blitt veldig affisert av dette, og da kan man ikke gjøre en skikkelig jobb, man må ha et distansert forhold til det”

“Det skal ikke så mye til før man registrerer høyre fremfor venstre, og er man trøtt er sjansen for å gjøre feil mye større”

Videre presiseres det at det er viktig å ha et objektivt forhold til identifiseringsarbeidet. Man må kunne se på det som en oppgave man gjør uten å la ulykken gå inn over seg, for det er lett gjort at man tar slike ting innover seg.

“Har sett folk som har gjort dette og det er ikke særlig godt”

“Man kjenner jo på det selv også, selvfølgelig! Det er ille med en ulykke, særlig i starten, det å være på et ulykkessted”

“Man tror ikke på at det har skjedd, det tar tid før virkeligheten går opp for en”

Videre forteller en av tannlegene at de blir godt skjermet når de jobber for id-gruppen. Når de er på jobb representerer de id-gruppen og da føler de ikke på et ansvar om å svare pressen. Det er presseansvarlig fra Kripos som tar seg av all kontakt med media. Rettsodontologene blir altså ikke utsatt for direkte press.

“I visse situasjoner kan noen ha vært utsatt for press, men har aldri selv følt på det”

“Jeg føler meg godt skjermet”

En annen tannlege sin kommentar til det som står i kompendiet er at han ikke har vært førstelinjeforsvar for dette og at han bare har gjort som han har fått beskjed om.

“Har ikke opplevd noe press, men har som sagt ikke hatt noe med dette å gjøre. Det kommer gjerne an på hva man har jobbet med”.

Vår oppfatning av det rettsodontologene forteller oss er at de er veldig profesjonelle når de jobber som rettsodontologer. Identifisering er jobben deres og de konsentrere seg om oppgaven som må gjøres. Når de kommer hjem etter endt arbeidsdag har de gjerne tid til å lese aviser og benytte seg av andre typer medier om de ønsker dette. Da kan de gjerne oppdage og føle på omfanget av det som har skjedd, men dette påvirker dem ikke i selve arbeidet. De fremstår som profesjonelle og er der for å gjøre en jobb.

Når vi spør om de føler at de blir påvirket av ikke-redaktørstyrte medier som facebook, Twitter og andre sosiale medier får vi et samstemt svar om at nei, ingen av de fire føler at de blir særlig påvirket av ikke-redaktørstyrte medier. Noen svarer blankt nei, mens andre svarer at de ikke er noe særlig inne på for eksempel facebook. En av tannlegene svarte følgende:

“Jeg følger litt med på facebook, men jeg har ikke blitt påvirket av facebook på noen annen måte enn aviser/nyheter på TV”.

En annen av tannlegene legger til at slike sosiale medier kan være positivt i enkelte settinger. For eksempel under terroren 22 juli brukte ungdommer sosiale medier for å fortelle at de var trygge og for å prøve å få hjelp. Ellers presiseres det at publisering som skjer gjennom slike typer medier bør styres som all annen publisering og gå gjennom pressekontakten på Kripos.

Hvilken type informasjon føler rettsodontologene er relevant for media å få tilgang til i slike saker? Når vi spør om dette svarer en av rettsodontologene at for eksempel slike detaljer som at likene er knust trenger ikke media å vite. Det å fortelle at id-arbeidet er vanskelig sier seg selv at ødeleggelsene er store. Dette er greit å gå ut med og kan forklare hvorfor ting tar tid, men det å gå i detaljer er ikke nødvendig. Videre forteller han at han selv ikke har vært i direkte kontakt med media, men at alt går gjennom politiet. Hadde det vært tilfelle at han hadde blitt direkte kontaktet av media, hadde han henvist til politi.

En annen av rettsodontologene svarer her at detaljer om hvordan tilstanden på de døde kroppene er, ikke vil være relevant for media. Hensyn til de pårørende må være en viktig avveining når informasjon skal gis. “Vi som er med i identifiseringsarbeidet har taushetsplikt”. Videre forteller hun at hun selv ikke har hatt kontakt med media i slike saker, men at hun opplever at dette er aktuelt å tenke på i forbindelse med undervisning og forelesninger som holdes på møter for tannhelsepersonell og studenter. Her er det viktig å tenke på balansegangen om hva som er hensiktsmessig å fortelle og hvordan arbeidet skal formidles. Det viktigste er å vise respekt for de omkomne og ha medfølelse med de pårørende.

Når det gjelder hva rettsodontologene tenker i forhold til journalistenes kunnskapsnivå i forhold til fagområdet rettsodontologi, får vi som svar at man kan tenke seg at det burde bli mer forståelse fra pressen om journalistene hadde hatt kunnskap om hva som skal skje i en rettsodontologisk prosess. Videre blir det presisert at informasjon og kunnskap er viktig.

“Da er gjerne både media og pårørende mer tålmodig og har mer forståelse”.

4.4: ID-gruppeleder i Kripos

I forbindelse med masteroppgaven vår ønsket vi også å komme i kontakt med lederen for ID-gruppen til Kripos. Vi var så heldig å komme i kontakt med daværende leder Per Angel, som med glede lot seg intervju i forbindelse med oppgaven vår. Per Angel er utdannet politi og har siden 1988 arbeidet innenfor fagfeltet kriminalteknikk hvor han da har jobbet med både dødsulykker, drap, vold og sporsikring. I 2009 ble han ansatt som gruppeleder i ID-gruppen til Kripos og her jobbet han frem til han i juni 2017 gikk av med pensjon.

Når det gjelder saker som har vært sentrale i media og som Per Angel har vært involvert i som ID-gruppeleder for Kripos, trekker Angel frem at han var med å jobbe med ID-arbeidet etter terroren på Utøya og i regjeringskvartalet. Han forteller at hendelsen på Utøya og i regjeringskvartalet skjedde en fredag ettermiddag, og allerede lørdag hadde Kripos 2 team som drev med likundersøkelser, samt et åstedteam som jobbet ved regjeringskvartalet. Allerede lørdagen kjørte de 8 likundersøkelser. Videre forteller Angel at dette er en sannhet med modifikasjoner fordi det kom inn deler av mennesker, som fingre og lignende, i flere

dager etterpå. Dette er omstendigheter man må forklare for de pårørende slik at de forstår at man ikke kan frigi likene da det er grunn til å tro at man vil finne mer av liket senere. Mange av de som kom til sykehuset like etter hendelsen kunne ikke gjøre rede for seg selv, og man måtte også gjøre identifiseringsarbeid (PM) på disse pasientene.

I dagene etter terroren på Utøya var hele ID-gruppen mobilisert. AM-koordinatorer arbeidet for å få samlet inn AM-data, og dette var en krevende prosess som tok mye tid. For eksempel ble 19 kropper ferdig likundersøkt mandagen, men bare 1 ble identifisert. Dette hadde sammenheng med at det tok tid å få samlet inn tilstrekkelig med AM-data slik at de kunne gjøre en identifisering. Kroppene hadde de kontroll på, men AM var uoversiktlig. Han forteller at på dette tidspunktet ble det et veldig stort medietrykk. “Hva skjer? Hvorfor går det så sent?” ville mediene vite. Angel sier at da er det viktig at man forteller hva man gjør og hvorfor arbeidet tar tid.

Etter at Anders Behring Breivik ble pågrepet var identifiseringsprosessen i fokus hos media, og pressefolk ville hele tiden “vite” og få fart på prosessen. Det var en veldig stor sak både nasjonalt og internasjonalt. Angel forteller at det helt klart var et tidspress, og forventinger til at jobben skulle gå fort og sømløst.

Videre forteller han at det i starten var stor variasjon i antall døde. Denne variasjonen skyldtes ikke spekuleringer, men rett og slett at de ikke klarte å telle rett. Tallene endret seg hele kvelden/natten, og grunnen til dette var at de som telte hadde en vanskelig jobb. Mange av de døde lå i hauger og man fikk ikke tillatelse til å flytte på likene for å telle dem. I tillegg visste man ikke om det var flere gjerningsmenn, og dermed visste man ikke om det var trygt å arbeide i området.

Angel forteller at prosessen etter en identifisering er slik at når de har identifisert ett lik, vil de alltid sørge for at de pårørende er de første som får informasjon om funnet. Videre er det viktig å vite at det er utrolig mange som potensielt kan “lekke” slik informasjon. Når det gjelder denne typen informasjon skal derfor hverken rettsodontologer eller patologer uttale seg. Det er lederen for ID-prosessen eller lederen i politidistriktet der liket har blitt funnet som skal informere om dette. Lederen for ID-gruppen holder ikke pressekonferanse dersom de ikke blir bedt om å bistå med dette, da de i utgangspunktet fungerer som et bistandsorgan. Det er heller ikke alltid man ønsker å informere pårørende om identifisering, for eksempel dersom

pårørende er mistenkt i en sak og man av taktiske grunner ikke vil gå ut med denne typen informasjon. Her understreker han at det uansett er svært viktig at pårørende ikke finner ut denne typen informasjon via ulike typer media. De tilstreber personlig oppmøte, eventuelt en telefonsamtale.

Når det gjelder denne typen saker er trykket fra media ofte veldig stort, men hvordan opplever Per Angel at et slikt medietrykk påvirker identifiseringsprosessen? Da vi spør om dette svarer Angel at et slikt trykk i alle fall ikke påvirker kvaliteten på arbeidet. Videre forteller han at når det gjelder håndteringen av media etter Utøya holdt Kripos pressekonferanser kun 1 gang om dagen. Dette var et bevisst valg de tok basert på tidligere erfaringer, og det ble gjort konsekvent blant annet for å dressere media og for å skape arbeidsro til seg selv. De følte også at det var viktig å behandle alle likt og ikke favorisere noen medier. Videre forteller han at det var han selv som tok ansvar for å holde pressekonferansene. Grunnen til dette var at det ikke var noe poeng i å ansette en presseansvarlig, da media ønsket å snakke med en som visste hva som skjedde og som visste hvordan ting ble gjort. “Det kan bli problematisk når folk som ikke kjenner prosessen uttaler seg”. Det er utrolig lett å trå feil om man for eksempel forveksler uttrykkene “ferdig obdusert” og “ferdig identifisert”. Under 22 juli ble det blant annet fortalt til stab-sjefen i Oslo politidistrikt av alle likene var obduserte. Like etterpå kom det ut i media at alle var identifiserte. Dette er to forskjellige ting.

Videre presiserer Angel at det er viktig å fortelle om prosessen til media. Informere om alt som skal gjøres, undersøkes, kartlegges, DNA-prøver som skal types, man må hente inn prøver av pårørende osv. Han opplever at fakta og prosessinformasjon gjør at kritikken uteblir.

En av rettsodontologene uttaler at Angel nok har følt mer på presset fra media enn “vi folk på gulvet”, og at de stort sett blir skjernet.

Som nevnt tidligere i oppgaven er det stor forskjell på redaktørstyrte og ikke-redaktørstyrte medier. Hvordan forholder Angel seg til ikke-redaktørstyrte medier ved slike saker? Her forteller Angel at under identifiseringsarbeidet etter 22 juli bodde ID-gruppa på Kripos. Da de var her tok de et bevisst valg om å “logge av” både redaktørstyrte og ikke-redaktørstyrte medier. Dette ble gjort, kanskje litt for å verne seg selv, men også fordi de ikke hadde behov for det. Ved å følge med på spekulasjoner mister man gjerne fokus, for man er jo informert

om hva som skjer. Dette var altså et bevisst valg for å holde fokus på jobben. I mindre saker blir det ikke på samme måte. Da følger man gjerne med i media, men man prøver å bo sammen med de som jobber i teamet og da er det viktig at man prater sammen på godt og vondt.

Angel forteller også at han opplever at det ofte er mer kritikk fra de medier som jobber freelance, og at de oftere kan oppgi feilinformasjon. De ønsker kanskje å være mer sensasjonelle. Media informerer jo allmennheten og de pårørende. Så det verste som kan skje er når de pårørende får oppgitt feil informasjon som kan være sårende. Sånn sett kan media være med på å gjøre en situasjon verre. Ved større hendelser gir Kripos informasjon til de store mediehusene, og da er ikke dette problematisk. Når det gjelder mindre mer hverdagslige saker, kan en lokal journalist fra en bygdeavis gjøre livet surt for pårørende ved å spre rundt seg med feilinformasjon, men dette er ikke noe han opplever som et stort problem.

Når det gjelder hvilken type informasjon Angel mener er relevant for media, presiserer han at media kan be om innsyn i slike saker og at de da vil kunne få innsyn på lik linje med pårørende.

Som nevnt tidligere i oppgaven har det vært diskutert betydningen av det å få til en rask identifikasjon. Her forteller Angel at de som jobber med dette blir litt konkurransemennesker: “man ønsker å få gjort ting fort og effektivt.” Alle i teamet ønsker å levere. I tillegg vet man at det er viktig for de pårørende å få vite om deres savnede er funnet. Men han sier også at kvaliteten likevel kommer først, og at alt skal stemme. Har man ikke all informasjonen man trenger så utsetter en. Marerittet er jo å måtte gå tilbake og si at det er blitt begått en feil. Derfor har man ID-møte der alt skal stemme, og hver gruppe har vetorett. Ingenting blir godkjent før alle er enig.

Det kan altså oppstå ulike typer press når man jobber i en slik situasjon, men kan profesjonelt tidspress påvirke kvaliteten av arbeidet? Da tenker vi i utgangspunktet på press fra andre yrkesgrupper slik som for eksempel press fra journalister, eller eventuelt press fra egen yrkesgruppe. Innenfor egen yrkesgruppe forteller Angel at om man har for lite informasjon så utsetter man å fastslå identifisering. Man vet at det er viktig for dem det gjelder og man lar seg derfor ikke presse til å gi et svar. Videre forteller han at politikerne ofte kan utøve press,

blant annet ved å gå ut med å si at “det skal ikke stå på ressursene”, og “alle tilgjengelige ressurser skal være disponible”.

Når det gjelder ulike metoder for rettsodontologisk identifikasjon kan man konkludere med at det her har skjedd fremskritt de siste tiårene, men hvordan synes Per Angel at dette har påvirket arbeidet deres? Her trekker Angel blant annet frem det faktum at nå når de har fått tilgang til gode elektroniske journaler har alt blitt litt lettere tilgjengelig, og dermed blir arbeidet deres ofte enklere. Videre forteller han at det er lettere å få tak i gode journaler, og at man slipper problemer med å tyde personlig håndskrift. Norske journaler er gode, og dermed er de god egnet til ID-bruk. Videre sier han at dem som blir utdannet som tannleger i Norge er godt kalibrerte, og dette bidrar til at arbeidet deres blir enklere. Han kan videre fortelle at i Norge har vi et lite, men kompetent miljø som kan takle veldig store ulykker selv med små ressurser. Han sier videre at det er viktig å se den faglige utfordringen og ikke bare tragedien, for å kunne jobbe med dette.

5.0: Oppsummering og konklusjon

Som oppgaven belyser har tidene endret seg siden id-gruppen ble oppnevnt i 1976 og frem til i dag. Man har blant annet fått samlet opp erfaring og har nå tilgang til moderne hjelpemidler som for eksempel bærbart røntgenapparat, digitale foto og e-journaler. Dette har gjort at arbeidet har blitt mer effektivt og at arbeidsvilkårene er betraktelig bedre. Det at rettsodontologene jobber i team kan også betraktes som positivt da man kan dra nytte av hverandres styrker. For eksempel kan det å benytte tannleger som er aktiv i klinisk praksis være en stor fordel da de er godt kjent med dagens fyllingsmaterialer. Tannleger som er aktiv innenfor patologi kan bidra med gode anatomiske kunnskaper og oppdatert praktisk kunnskap, mens tannleger som har vært lenge i “gamet” vil kunne bidra med rutine og oppsamlet erfaring. Det å jobbe i team er også positivt i forhold til debriefing. Vår oppfatning av det rettsodontologene forteller er at de er veldig profesjonelle i jobben som rettsodontologer. Identifisering er jobben deres og de konsentrerer seg da kun om oppgavene som skal gjøres. De evner å se den faglige utfordringen og ikke bare tragedien.

Etter endt arbeidsdag har rettsodontologene gjerne tid til å lese aviser og andre typer medier om de ønsker dette. Rettsodontologene er godt oppdaterte på de ulike sakene de jobber med, og på bakgrunn av dette har de dermed ikke behov for å lese aviser eller ty til andre medier mens de jobber med en sak. Dersom de leser om saken i media, kan dette være for å få et inntrykk av informasjonen som er tilgjengelig for resten av folket eller for å bearbeide det som har hendt. Videre forteller de at media i enkelte tilfeller er veldig flinke til å få tak i informasjon og at de faktisk vet mer enn dem. I tillegg skriver ofte media om saker som blir belyst fra de pårørendes side. Dette er gjerne personlig informasjon om offerets liv, og enkelte av rettsodontologene synes det kan være veldig sterkt å lese om det. Dette er gjerne en del av saken som de ikke arbeider med dersom de ikke er involverte i innhenting av AM-data. Ved enkelte saker gjør ID-gruppen et bevisst valg om å “logge av”. Dette blir gjort delvis for å verne seg selv, men også på grunn av at man gjerne mister fokus når man følger med på spekulasjoner. Likevel er rettsodontologene jevnt over enige i at media ikke påvirker kvaliteten på arbeidet de gjør.

Det kan forekomme at alvorlige hendelser skjer i nærmiljøet. Vårt inntrykk er at rettsodontologene føler at dette kan føles nærere og mer personlig enn når ID-gruppen rykker

ut til større ulykker langt borte. Likevel fremstår rettsodontologene som profesjonelle. De er der for å gjøre en jobb og de har en objektiv holdning til arbeidet de gjør.

Å arbeide med saker som omhandler kriser og ulykker er en krevende jobb, også for journalister. Situasjonen er ofte uoversiktlig, og folket har et stort informasjonsbehov. I tillegg har teknologien hatt en enorm utvikling, og folk har tilgang til uendelig mange nyhetskilder. Journalistene arbeider mot en kontinuerlig deadline, og leserne forventer at nyhetssakene blir oppdaterte nesten parallelt med de faktiske hendelsene. Konkurransesituasjonen i dag er mye skarpere enn det den var tidligere, og dette mye på grunn av internett. Redaktørstyrte medier kan ikke greie å konkurrere med andre medier med tanke på det å skulle være først ute, men de er på grunn av sin redaktørfunksjon, ansett som pålitelige kilder som verifiserer informasjonen de går ut med.

Når det kommer til åpenhet rundt ID-prosessen er ikke alltid rettsodontologene og journalistene helt enige. De er alle enige i at åpenhet er viktig for å unngå misforståelser og spekulasjoner, men det er ikke like stor enighet når det gjelder grad av åpenhet. For eksempel uttalte en av rettsodontologene at han mener at detaljer som at likene er knust ikke er relevant informasjon for media. En av journalisten forteller derimot at han mener at denne type informasjon kan være nyttig for dem som journalister, blant annet fordi det kan forklare hvorfor prosessen er tidkrevende. Den andre journalisten vi snakket med forteller at de som journalister ofte modererer med tanke på hvilken informasjon som publiseres, og da er det særlig bilder og beskrivelser som tas kraftig ned. Dette gjøres i hovedsak av hensyn til de pårørende. Vårt inntrykk er altså at journalistene i enkelte saker ønsker mer informasjon enn det de får.

ID-gruppelederen utøver en viktig bufferfunksjon når det kommer til kontakt mellom rettsodontologer og media. Dette er kanskje ett av de viktigste funnene vi har gjort. Lederen for ID-gruppen er den som har ansvar for kommunikasjon med pressen, og er dermed den personen som blir utsatt for størst press fra media i situasjoner med stor medieoppmerksomhet. Journalistene har svært sjeldent direkte kontakt med rettsodontologene, og legger dermed ikke direkte press på dem. Altså blir rettsodontologene i stor grad skjermet fra media. Det kan tenkes at presset som journalistene utøver på blant annet ID-gruppelederen kan forplante seg videre ned i systemet og for eksempel føre til at rettsodontologene får lengre arbeidsdager. Tidligere var det ingen begrensninger på

arbeidstid, men nå har man fokus på at rettsmedisinerne avslutter dagen på et rimelig tidspunkt slik at man ikke blir for trøtt. Kvalitet ved identifiseringsarbeidet er tungt vektlagt, og begrensning av arbeidstiden reduserer faren for menneskelige feil.

Når det gjelder journalistenes kunnskaper vet de i grove trekk hvordan rettsodontologene arbeider i en ID-prosess. Det å sette seg mer inn i hvordan en identifiseringsprosess foregår kunne vært interessant, men journalistene er usikre på hvor relevant det er, da dette er en såkalt “edge case”. Ettersom journalister rapporterer om saker innenfor mange forskjellige fagfelt kan man ikke forvente at de har utdypende kunnskap om rettsodontologi. De kan ikke være eksperter på alle områder.

Erfaringer viser at dersom journalistene får god informasjon om hva identifiseringsprosessen omfatter, vil de som jobber med identifiseringsarbeidet få mer arbeidsro. Det blir mindre trykk og press fra media, og i tillegg uteblir gjerne kritikken da denne typen kritikk ofte er rettet mot at identifiseringsarbeidet tar for lang tid. Sett i lys av den store teknologiske utviklingen som har skjedd innenfor media de siste tiår, kan det tenkes at det blir skapt en urealistisk forventning av media til tempoet på ID-arbeidet. Til tross for at rettsodontologene har fått mer moderne hjelpemidler som effektiviserer arbeidet, er de grunnleggende metodene de samme, og ting vil ta tid.

Kildeliste:

1. Aalen, I. (2015) “*Sosiale medier*”. Bergen: Fagbokforlaget.
2. Eide, M. (2011) “*Hva er journalistikk*”. Oslo: Universitetsforlaget
3. Kvaal, S. Solheim, T (2015), “*Kompendium rettsodontologi*”. Universitetet i Oslo
4. Kvale, S. Brinkmann, S (2015). “*Det kvalitative forskningsintervju.*” Oslo : Gyldendal akademisk
5. Ringdal, K (2013), “*Enhet og mangfold*” Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode. 3 utgave. Bergen, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
6. Røssland, L. A., (2003), “*Kriminelt*”, Oslo: Universitetsforlaget
7. Schwebs, T., Østbye, H. (1993) “*Media i samfunnet*”, 2. utgave. Oslo: Det Norske Samlaget
8. Schwebs, T., Østbye, H. (2013) “*Media i samfunnet*”, 6. utgave. Oslo: Det Norske Samlaget
9. Solheim, T (2004), “*Kompendium rettsodontologi*”. Universitetet i Oslo
10. Thagaard, T (2013). “*Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*”. Bergen : Fagbokforlaget
11. Vaagan, R. W. (2015) “*Medieskapt*”. Bergen: Fagbokforlaget.
12. Futsæter, K-A. (2017) *Daglig oppslutning om avis, radio, fjernsyn, tekst-TV og Internett 1961-2016/17*. TNS-Gallup, tilgjengelig fra https://www.tns-gallup.no/globalassets/medier/avis/avis_17_2/avislesing-2016-2017--17-2-futsaeter.pdf Lest 08.01.18
13. Politiet (u.å) (a). *Identifisering av døde*. Tilgjengelig fra: <https://www.politiet.no/om/organisasjonen/sarorganene/kripos/identifiseringsarbeid/id-entifisering-av-dode/> Lest: 03.10.17.
14. Politiet (u.å) (b). *Identifiseringsarbeid*. Tilgjengelig fra: <https://www.politiet.no/om/organisasjonen/sarorganene/kripos/identifiseringsarbeid/> Lest: 03.10.17.
15. Regjeringen(u.å) “*Prop. 142 L (2012–2013) Endringer i medieeierskapsloven*” [Internett]. Regjeringen.no. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-142-l-20122013/id724519/sec6> Lest 02.10.17

16. Regjeringen, (2011) "*NOU 2011: 12 Ytringsfrihet og ansvar i en ny mediehverdag*" [Internett]. Regjeringen.no. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2011-12/id647020/sec4>. Lest: 02.10.17
17. Sandblad, M (2014). Jakter brannårsak, fotografi. Sett: 24.01.18. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/dette-leter-kripos-etterforskerne-etter-i-laerdal/a/10120701>
18. Søm, V. (2017) "Ber om gjenopptakelse i Torgersen-saken" Dagbladet [Internett], 4. juli 2017 KL. 20:59. Tilgjengelig fra: https://www.dagbladet.no/nyheter/ber-om-gjenopptakelse-i-torgersen-saken/68469091#_ga=2.112992647.202111964.1499150102-1562559562.1349445506. Lest 20.10.17
19. Wernersen, C., Carlsen, H. (2012) "Enormt mye blomster" NRK [Internett], 04.05.2012 KL. 13:42 Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/227/artikler/har-ryddet-bort-over-800-kilo-roser-1.8119508>) 20.10.17

Vedlegg

Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet:

Masteroppgave: ”Hvordan påvirker journalister og rettsodontologer hverandre i sitt arbeid?”

Bakgrunn og formål

Formålet med denne studien er å kartlegge hvordan rettsodontologer og journalister påvirker hverandre i sitt arbeid. Prosjektet er en mastergradsstudie ved UiB. Det er et kvalitativt studie der vi intervjuer rettsodontologer og journalister som har arbeidet med saker knyttet til rettsodontologisk identifisering.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Datainnsamlingen skjer ved et kvalitativt intervju der en ønsker at intervjuobjektet prater fritt om temaene som tas opp. Her ønsker vi å høre om intervjuobjektets egne erfaringer og tanker knyttet til emnet. I utgangspunktet ser vi for oss at intervjuet gjøres på ca. 1 time. Intervjuet vil bli tatt opp med båndopptaker.

Hva skjer med informasjonen om deg?

I oppgaven vil det bli opplyst med navn hvilke intervjuobjekter som deltar. Intervjuobjektene vil også kunne bli sitert i teksten.

Bare studentene og veilederne vil ha tilgang til opptakene av intervjuene.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.01.18.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----
(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Jeg gir tillatelse min tillatelse til å bli sitert med navn i oppgaven

-----
(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide til rettsodontologene:

Intervjuguide til rettsodontologene:

1. Kan du fortelle litt om deg selv og din rolle innenfor rettsodontologi?
2. I hvilke saker som har vært sentrale i media har du vært involvert i?
  - Kan du fortelle litt om hvordan du opplevde å jobbe med disse sakene?
3. Føler du at media har påvirket deg i disse sakene? Evt, hvordan?
4. Blir du påvirket av ikke-redaktørstyrte medier?
  - Påvirker disse deg på en annen måte enn redaktørstyrte medier?
5. Hvilken betydning føler du det har å få en rask identifikasjon? Kan du gi eksempler på når dette har vært viktig?
  - Har media en innvirkning på dette?
  - Kan profesjonelt tidspress påvirke kvaliteten av arbeidet?
6. Hvordan synes du at metoder for rettsodontologisk identifikasjon har gjort fremskritt de siste tiårene? Hvordan har dette påvirket deres arbeid?
7. Hvilken informasjon føler dere er relevant for media? Hvordan opplever du å finne en balansegang ifht til hvor mye man skal si om ulike funn?

Vedlegg 3: Intervjuguide journalistene:

Intervjuguide til journalistene:

1. Kan du fortelle litt om deg selv og din rolle innen journalistikk?
2. Hvordan er din tilknytning til saker der rettsodontologi har vært sentralt?
  - Kan du fortelle litt hvordan du opplevde å jobbe med disse sakene?
2. Hva vet du om rettsodontologiske metoder for identifikasjon?
3. Tror du at media påvirker rettsodontologene i sitt arbeid? På hvilken måte?
  - Påvirkes dere på noen måte av rettsodontologenes arbeid?
4. Hvilket press utsettes dere som journalister for?
5. Føler dere et innbyrdes press mellom konkurrerende medier på å være først ute?
  - Har dette noen innvirkning på arbeidet?
6. Ifht åpenhet: Hvilke opplysninger føler dere at offentligheten har krav på?
  - Gir rettsodontologene/Kripos dere den informasjonen dere ønsker?
  - Sensurerer dere noe av informasjonen dere får?
7. Hvordan forholder du deg til ikke-redaktørstyrte medier ved slike saker?
  - Hva er dine tanker om deres påvirkning?

